

T.C
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAZIN ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRMEN KARARLARINA
ÇEVİRİBİLİMSEL BAKIŞ: TÜRKÇE'DE *HARRY*
POTTER VE FELSEFE TAŞI ÇEVİRİLERİ

Çılga AKYIL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Alev BULUT

İSTANBUL, Mayıs, 2019

T.C
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAZIN ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRMEN KARARLARINA
ÇEVİRİBİLİMSEL BAKIŞ: TÜRKÇE'DE *HARRY
POTTER VE FELSEFE TAŞI* ÇEVİRİLERİ

Çılga AKYIL
(122003001)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI
ÇEVİRİBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Tarihi :
Tezin Savunulduğu Tarih : 21.05.2019
Tez Danışmanı :
Prof. Dr. Alev BULUT _____
(İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Dilek ERBORA : _____
(Okan Üniversitesi)
Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU : _____
(Okan Üniversitesi)

İSTANBUL, Mayıs, 2019

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, yazın ürününün kabuledilebilirliğinde çevirmen kararlarının rolünü tartışmak ve önemini ortaya koymaktır. Çalışmada, yazar J. K Rowling'in Harry Potter serisinin ilk kitabı olan *Harry Potter and the Philosopher's Stone* adlı kitabının iki farklı çevirisi, Lawrence Venuti'nin "yerlileştirme ve yabancılaştırma" yaklaşımı ışığında incelenerek, erek kitle okuruna ulaşan metinlerin kabul edilebilirliğinde çevirmen kararlarının ne gibi bir etkisi olduğu çeviribilimsel olarak saptanmaya çalışılmıştır.

Başta çeviri çocuk edebiyatına olan ilgimi fark edip bu alanda çalışmam için beni teşvik eden ve bu çalışmanın konusunu bulmam ve geliştirmem hususunda bana yardımcı olan Dr. Ayza Vardar hocama, Çeviribilim alanına yeni adım attığım zamanlarda bilgeliğiyle beni büyüleyen, ufkumu geliştirip şekillendiren, derslerinden ve öğütlerinden çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Saliha Peker hocama, yüksek lisans eğitimim süresince derslerinden büyük bir keyif aldığım engin bilgi ve donanımıyla okuduğum her metne farklı bir bakış açısı ve gözle bakmamı sağlayan, eleştirel yanımı geliştiren çok değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Ece'ye, kendisinden ders alma şansını elde edememiş olsam da hiç tanımadığı bir öğrencinin danışmanı olmayı kabul edip beni kırmayan, bu zorlu süreç boyunca tez yazmanın ne olduğunu yılmadan aşama aşama bana anlatan, yardımlarını hiç esirgemeyen, destekleyici tavrı, sabrı ve bilgisiyle kendisiyle çıktığım bu yolda elimi hiç bırakmayan çok değerli danışmanım Prof. Dr. Alev Bulut'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Ayrıca değerli hocalarımla yanı sıra, bu süreçte her daim yanımda olan, desteklerini benden hiç esirgemeyen annem Hafize Atalay'a, babam Ali Nazir Atalay'a, sevgili eşim Uğur Akyıl'a ve tüm bu süreçten habersiz annesini kâğıtlarla paylaşmak zorunda kalan oğlum Çağan Akyıl'a da yürekten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Yazın Çevirisi	3
1.2. Fantastik Çocuk Yazın Çevirisi	5
1.3. Yazın Çevirisine Kuramsal Yaklaşımlar	11
1.3.1 Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve Normları... 11	
1.3.2. Itamar Even Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı..... 14	
1.3.3. Shleiermachen'ın Yabancılaştırma Kuramı..... 20	
1.3.4. Lavrence Venuti'nin Yerlileştirme ve Yabancılaştırma Kuramı 21	
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
YAZAR, KAYNAK METİN, ÇEVİRMENLER VE EREK METİNLER.....	24
2.1. Yazar J.K Rowlings	24
2.2. Harry Potter and The Philosopher's Stone: Künye Bilgileri.....	26

2.2.1. Harry Potter Kitabına Genel Bakış.....	27
2.3 Çevirmenler ve Erek Metinler	35
2.3.1 Mustafa Bayındır.....	35
2.3.2 Ülkü Tamer.....	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	38
YÖNTEMSSEL ÇERÇEVE	38
3.1. Dil Kullanımı (dilbilgisi)	38
3.2. Sözcük Seçimi	39
3.3. Ünlem İfadeleri.....	42
3.4. Deyimsel İfadelerin Aktarımı	43
3.5. Anlam Kaymasına Neden Olan İfadeler	45
3.6. Uzun Cümlelerin Aktarımı	48
3.7. İkilemeler	49
3.8. Erek Dilde Yeni Sözcük Üretimi Örnekleri.....	50
3.9. Şiirlerin Çevisi.....	53
3.10. Ç.N (Çevirmen Notu)	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	57
İNCELEME.....	57
4.1. <i>Harry Potter ve Büyülü Taş</i> ve <i>Harry Potter ve Felsefe Taşı</i> Metinlerinin Yerileştirme ve Yabancılaştırma Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi ve Örnekleri.....	57
4.2. İnceleme Sonuçları	67

4.3. Tartışma ve Genel Değerlendirme.....	69
KAYNAKLAR	72
EKLER	86
ÖZGEÇMİŞ	80

ÖZET

YAZIN ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRMEN KARARLARINA ÇEVİRİBİLİMSEL BAKIŞ: TÜRKÇE'DE *HARRY POTTER VE FELSEFE TAŞI* ÇEVİRİLERİ

Bu tezin ana amacı yazın ürününün kabuledilebilirliğinde çeviri kararlarının rolünü ve önemini vurgulamaktır. İkincil amacı ise çevirmen kararlarının başka çeviri ve çevirmenleri de etkilediğini kanıtlamaktır. Tezin alana katkısı çevirmenin erek metnin kabuledilebilirliği üzerindeki etkisinin yerlileştirme-yabancılaştırma ölçütleri ile bir kere daha düşünülmesini sağlaması ve bu bilgiler ışığında bu konuda yapılacak yeni araştırmalara veri sağlamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Harry Potter, fantastik yazın çevirisi, kabuledilebilirlik, çevirmenin görünürlüğü, yerlileştirme, yabancılaştırma

ABSTRACT

A STUDY ON DECISION-MAKING IN LITERARY TRANSLATION: THE TRANSLATIONS OF *HARRY POTTER AND THE PHILOSOPHER'S STONE* IN TURKISH

The main purpose of this thesis is to emphasize the role and importance of translation decisions in the acceptability of literature product. The secondary objective is to prove that the decisions of translators affect other translations and interpreters. The contribution of the thesis to the field is to ensure that the effect of the translator on the acceptability of the target text is to be considered once again with the criteria of localization-foreignization and to provide the data to the new researches in the light of this information.

Keywords: Harry Potter, fantastic literature translation, acceptability, visibility of translator, localization, foreignization

KISALTMALAR

KM: Kaynak Metin

EM: Erek Metin

GİRİŞ

Çocuk yazını, bütün dünyada genel yazın dizgesinin yörüngesinde gelişimini sürdüren ve yazın araştırmalarında zaman içinde daha merkezi bir konuma ulaşan bir alt dizgedir. Fantastik yazın günümüzde özellikle gençler tarafından okunan ve gelişmekte olan bir türdür. Kanımızca, bu türün Türkiye’de en ses getiren ve popüler olan örneklerinden biri Harry Potter serisidir. Çocuk yazını içerisinde fantastik türde yazılan Harry Potter serisi tüm dünyada büyük bir başarı elde etmiş ve bu türün bilenen en popüler örneklerinden biri olmuştur. Bu serinin başarısında yazarın hayal gücü ile gerçeği ustaca birleştirerek akıcı bir dille kâğıda aktarması kuşkusuz en önemli etmendir. Fakat dünya çapında ulaştığı başarıda çevirinin rolü büyüktür. Serinin ilk kitabı olan *Harry Potter and the Philosopher’s Stone* ülkemizde iki farklı çevirmen tarafından iki yıl arayla Türkçeye çevrilmiştir. İlk çeviri 1999 yılında Dost Yayınevi’nden Mustafa Bayındır’ın çevirisiyle basılmıştır. Pek ilgi görmemiş ve yalnızca bir kez basılmıştır. İkinci çeviri Ülkü Tamer’e aittir. YKY yayınlardan 2001 yılında ilk basımı yapılmıştır. Ülkü Tamer’in çevirisi 2013 yılına kadar 38 baskı yapmıştır.

Araştırma konusu olarak bu konuya olan ilgimi açıklayarak başlayacak olursam Harry Potter serisi çocukluğumda heyecanla okuduğum ve en sevdiğim kitaplardan oluşuyor. Serinin bu ilk kitabı ise içlerinde en beğendiğim kitap olmuştur. Fantastik türde yazılan bu kitap, Rowling’in yarattığı birçok yeni sözcük içeriyor. Dili yalın ve akıcı olsa da daha önce İngilizcede olmayan bu sözcüklere çevirmen(ler)in nasıl karşılık bulduklarını ve serinin tüm kitaplarında aynı sözcük seçimleriyle ortak bir sözlük çalışması yapıp yapmadıklarını merak ettim. Aynı kitabın ilk çevirisinin tutulmadığını ve ikinci kez çevrildiğini fark etmememiz araştırmacı gözüyle de bu kitabı seneler sonra tekrar okumak ve incelemek istememizin nedenleri arasındadır.

Bu tezde Lawrence Venuti’nin “yerleştirme ve yabancılaştırma” yaklaşımı ışığında, Harry Potter serisinin ilk kitabı olan *Harry Potter and the Philosopher’s Stone*

kitabının iki farklı çevirisini inceleyerek erek kitle okuruna ulaşan metinlerin kabul edilebilirliğinde etkisi olan çevirmen kararlarına çeviribilimsel olarak bakacağız.

Birinci bölümde belirlenen kuramsal çerçevede yazın çevirisi, fantastik çocuk yazını çevirisi ve yazın çevirisine kuramsal yaklaşımlar hakkında bilgiler verilerek bu yaklaşımların Çeviribilimdeki uygulamalarına yer verilecektir. Bu kapsamda Gideon Toury'nin Erek-Odaklı Betimleyici Çeviri Kuramı ve normları, Itamar-Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, Shleiermacher'ın “yabancılaştırma” yaklaşımı ve Lawrence Venuti'nin “yerlileştirme ve yabancılaştırma” kavramlarına özetle yer verilecektir.

İkinci bölümde kaynak yazar, erek metinler ve çevirmenleri ile ilgili bilgiler verilecektir. 2001 yılında *Harry Potter and The Philosopher's Stone* metni beyaz perdeye uyarlanmış ve film aynı yıl ülkemizde de gösterime girmişti. Bu da çalışmamızın kapsamında olmasa da çeviri açısından alt yazı ve dublaj çevirisi boyutlarındaki araştırmalarda gündeme getirebilecek bir konudur.

Üçüncü bölümde yöntemsel çerçeve çizilerek Ülkü Tamer çevirisi ele alınıp metin; çevirmen kararları, çevirmenin görünürlüğü, yerlileştirme ve yabancılaştırma ve kabul edilebilirlik bağlamında ‘dil kullanımı’, ‘sözcük seçimi’, ‘ünlemlerin aktarımı’, ‘deyimsel ifadelerin aktarımı’, ‘uzun cümlelerin aktarımı’, ‘ikilemeler’, ‘erek dilde yeni sözcük üretimi örnekleri’, ‘şairlerin çevirisi’ başlıkları altında sınıflanarak örneklendirilecektir.

Tezin erek metinlerden seçilen örneklerle belli ölçütlere göre verilerin incelendiği dördüncü bölümünde ise *Harry Potter and The Philosopher's Stone* metninin Mustafa Bayındır (1999 Dost Yayınevi) ve Ülkü Tamer (2001 YKY Yayınevi) tarafından yapılan çevirilerinin Lawrence Venuti'nin “yerlileştirme” ve “yabancılaştırma” yaklaşımı çerçevesinde çevirmen kararları karşılaştırmalı bir şekilde incelenecek ve karşılaştırmalı inceleme sonrasında genel bir değerlendirme yapılacak ve araştırma tamamlanacaktır. “*Harry Potter ve Felsefe Taşı*”nda yer alan çevirmen kararlarının metnin kabul edilebilirliğine büyük ölçüde katkıda bulunduğu ve kabuledilebilir çevirmen kararlarının bir metnin genel kabulünde çok önemli bir rol oynayıp oynamadığı tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Birinci bölümde kuramsal çerçeve ışığında yazın çevirisi, fantastik çocuk yazın çevirisi ve yazın çevirisinde kuramsal yaklaşımlar hakkında bilgiler verilecek olup Çeviribilimin bunlardan nasıl yararlandığı da özetlenecektir. Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve normları, Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, Schleiermacher'in "yabancılaştırma" ve Lawrence Venuti'nin "yerlileştirme" ve "yabancılaştırma" yaklaşımları özetlenecek ve bu kuramlar ışığında daha önce yapılan çalışmalarda Harry Potter serisinin incelemelerinden örneklere yer verilecektir.

1.1. Yazın Çevirisi

Çevirinin ortaya çıkışına bakıldığında, çevirinin insanlık tarihi kadar eski olduğu ve farklı ülkelerdeki toplulukların farklı dil kullanmaları nedeniyle, çeşitli nedenlerle iletişim kurma isteğinin etkili olduğu görülür (Bıçkıcı, 2016: 374).

Çevirinin ortaya çıkış şekilleri incelendiğinde ise, çevirinin sözlü çeviri ile ilk olarak oluşmaya başladığı, sonraki yıllarda ise yazılı çeviri biçiminde şekillendiği görülmektedir (Bıçkıcı, 2016: 374). İlk çeviri örneklerinin topluluklar arasındaki antlaşmalar olarak ortaya çıkarken, zamanla dini metinlerin çevirilerine odaklanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla ilk çevirmenler Hieronymus, Luther, Cicero, olarak kabul görmektedir (Bıçkıcı, 2016: 374).

Matbaanın icadı ile on altıncı yüzyılda çeviri çalışmaları artış göstermiş ve özellikle de din alanındaki yenilikler ve değişimlerle beraber Latin dilindeki yapıtların Almancaya çevrilmesi ile çevirinin önemi artmıştır. Çeviri alanında bilhassa edebi yapıtların on yedi ve on sekizinci yüzyıllardan itibaren çevirilerine başlanmıştır. Başlangıçta diğer bilim dallarının altında bir dal olarak yer alan çeviri bilimi, sonraki yüzyıllarda bilim dalı haline gelerek bilimsel bir süreç izlemektedir (Bıçkıcı, 2016: 374).

Cicero, kendisinden önce yapılan çeviri tanımına ve kurama 'ilkel motamo'ya karşı çıkarak, çevirmeni daha özgür ve esnek bir yapı biçimiyle çeviriyi ele alır (Kızıltan, 2001: 76). Özellikle kaynak yapıtı bire bir kopya etmenin ve bire bir kaynak metne bağı kalmanın kısıtlılığında çevirmeni kurtararak 'serbest çeviri' (freie Übersetzung) kuramını geliştirir (Kızıltan, 2001: 76)

Cicero'nun geliştirdiği 'serbest' çeviri kuramının iki ana amacı bulunmaktadır (Kızıltan, 2001: 77):

Çevirmen, ilk olarak kaynak metinleri kullanarak dilin anlatım olanaklarını kullanmaya çalışır, daha sonra ikinci aşamada ise çevirmen kaynak dilde iletilen yapıtın okuyucuda bıraktığı etkiyi erek metin okuyucusu üzerinde de yaratarak, çeviri eleştirisine nesnel bir ölçüt getirmiş olacaktır.

Öte yandan Cicero ve Septuaginta çevirmenlerine karşı çıkan Hieronymus, "*her yerde yalnızca 'anlam'ı verdiğini iddia eden çevirmen Synmachus'un yaklaşım tarzlarını eleştirir* (Kızıltan, 2001: 79).

Bir diğer sorun ise doğrudan çeviridir. Doğrudan çeviri yönteminde Hieronymus'dan sonra çevirmenlerin ya yapıtı bire bir bağı kaldıkları yani 'ilkel motamo'yı tercih ettikleri ya da 'serbest çeviri' yi tercih ettikleri görülmektedir (Kızıltan, 2001: 79).

Yazın çevirisinde akla gelen isimlerden biri Kloepfer'dır. Jiri Levy'nin yapıtını inceleyen Kloepfer, dilbilim yöntemlerini incelerken yazın çevirisinde dilbilim yöntemlerinin kullanılmasının gerekli olmadığını, yazın çevirisinde yazın kuramı ele alınırken yorum bilgisinden yararlanılarak yazın çevirisinin incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Bıçkıcı, 2016: 378).

Diğer yandan "Prag Dilbilim Okulu"nun yazın kuramını etkileyerek yapısalcı yöntemlere yer veren Jiri Levy, biçim-içerik konusundaki özellikler üzerinden dil ürünlerini ele alır. Levy'nin temel kaynağı çeviri kuramları ve İngiliz yazını aracılığı ile yazın kuramlarına ulaşmasıydı. Levy'nin çalışmalarına bakıldığında özellikle de karşılaştırmalı yazında farklı iki dil sisteminin ve estetik yapının aynı anda incelenmesi, yalnızca dilleri aracılığıyla mümkün değildir. Dolayısıyla eserin temel edebi özelliğinin dikkate alınması gerekir. Böylece karşılaştırmalı yazın bilimi, çeviri kuramı sayesinde

somut bir görünüme ulaşır. Levy, Çeviride Çek Kuramları (Prag 1957) üzerine yayımladığı araştırmasından sonra Çeviri Sanatı (Umeni Prekladu) eserini yayınlar (1963). Burada teoriyle uygulama arasında bir köprü kurar. Dolayısıyla Levy' e göre dilbilim yöntemleri yazın çevirisi sorunlarına yönelik düşünceyi temelden etkileyebilmektedir (Bıçkıcı, 2016: 378).

Levy'e göre çeviri araştırması için, çözümleyici bir metin kavramı önemlidir. Levy'e göre çeviri metni ele alınırken sözdizimi, biçem, anlambilim gibi çeşitli özelliklerinin bütünü ile ayrıntıdaki tek tek özellikleri arasındaki etkileşme, tümel-tikel, bütün-parça ilişkisi, çeviride de dikkat edilmelidir. Bir diğer konu ise belli bir yapıtın onun çevirisi ile çağ, kültür, yerel yazın içindeki fonksiyonudur (Bıçkıcı, 2016: 378).

Levy, yanılısamacı ve yanılısamacı olmayan yöntemler olarak çeviri yöntemini ikiye ayırmaktadır (Bıçkıcı, 2016: 378):

- İlki Levy'e göre yanılısamacı yöntem, çevirinin okurda özgün bir yapıt okuyor izlenimi bırakmasıdır.
- Levy'e göre ikincisi ise okuyucuda çevrilmiş bir metin okuyor hissini var olduğu yanılısamacı olmayan yöntemdir.

1.2. Fantastik Çocuk Yazını Çevirisi

Çocuk yazını, dikkat çekici bir yazı alanıdır. Batı kültürünün köklerinden biridir ve yetişkinlerin yanı sıra çocuklar tarafından da tutkuyla karşılanır (Hunt, 1994: 1). Çocuk kitapları yirminci yüzyıl boyunca olağanüstü kalitede ortaya çıkmaya devam etmiş ve resimli kitaplardan, şiirden fantastik olana, gerçekçi kurgudan bilgilendirici kitaplara kadar her türlü çocuk kitabına yer verilmiştir (Russell, 1997: 16).

Çocuk yazınının tanımı tartışmalı bir konudur; ancak genel olarak çocuklar tarafından okunan kitapların yanı sıra ebeveynler, öğretmenler, pedagoglar vb. çocuklar için uygun ve iyi kabul edilenler olarak da tanımlanabilir. Lesnik-Oberstein (1999:15), çocuk yazını "varlığı kesinlikle özel bir okuyucu kitlesiyle (çocuklar) kuracağı varsayımsal bir ilişkiye bağlı olan kitap kategorisi" olarak tanımlar.

Çocuk kitapları, sadece çocuk kitle tarafından tercih edilen ve sevilen kitaplarla sınırlandırılmaz, aynı zamanda yetişkinler tarafından çocukların ahlaki ve davranış tutumları açısından onlara iyi geleceği düşünülen kitaplardır. Ayrıca, zaman zaman temelde çocuklar için yazılmış kitaplar yetişkinler tarafından okunabilir veya bunun tersi de geçerlidir. Çocuk yazınının tanımıyla ilgili tartışmada tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çocuk yazını açısından tartışmalar ne olursa olsun, bir çocuğun genel gelişimi için kesinlikle vazgeçilmez bir araçtır.

Çocukların psikolojik ve kültürel gelişimi açısından çok önemli olmasının yanı sıra, çocuk yazını da ticari açıdan da ilgi çekici bir kaynak olmuştur. Çocuklar özellikli bir kitle olarak görüldüğünden, çocuklar için çok sayıda kitap yazılmış ve yayınlanmıştır. Yayıncılar, yetişkinler tarafından uygun ve yararlı olduğu düşünülen kitap türleri dışında, çocukların neyi sevebileceklerine öncelik vermişlerdir. Mevcut yazın geleneklerinde yeni bir alan olan çocuk yazını, aynı zamanda Hunt'ın (1999:2) ileri sürdüğü gibi “en basit ticari sömürünün görüldüğü bir alan” haline gelmiştir.

Son yüzyılda, özellikle eğitim amaçlı yazılan çocuklara yönelik yayınlara özel dikkat gösterilmiştir. Tanzimat döneminden bu yana özellikle çocuklara yönelik yayın sayısındaki belirgin artış, çocuk yazınına yönelik farkındalık ve ilginin arttığı bir göstergesidir. Kuşkusuz, bu yayınlar Tanzimat döneminden önce de vardı; ancak, bu konuda yaşanan gelişmelerin çoğunun Tanzimat döneminden sonra gerçekleştiği yadsınamaz.

Sözlü gelenek, erken çocuk yazınının uygun bir örneğidir; tekerlemeler, ninniler, şiirler, masallar, efsaneler, destanlar, hikâyeler, Karagöz-Hacivat oyunları, Nasrettin Hoca fıkraları bu geleneğinde önemli rol oynamaktadır. Ancak, çocuk yazınındaki gelişmeler Tanzimat döneminde hızlandı. Bu dönemde, süreli yayınlar ve çocuklar için çeşitli kitaplar yayınlamak için çok çaba sarf edildi. Selçuk Çıkla (2005:7) yazısında, çocuk yazınının temellerinin üç kilometre taşı ile atıldığını söyler:

1. 1859'da Şinasi tarafından çevrilen ve *Tercüme-i Manzume* adlı kitabında yayınladığı La Fontaine'in Fabl'ları,
2. 1859'da Kayserili Doktor Rüştü adlı bir kişi tarafından yazılmış olan *Nuhbetü'l Etfal* isimli bir Arap alfabesi kitabının sonuna eklenmiş olan çocuk öyküleri, fabl çevirileri ve kısa hayvan öyküleri,

3. 1859 da Yusuf Kâmil Paşa tarafından klasisizmin zevk alarak öğretme ilkesini göz önünde bulundurarak çevirdiği François de Salignac de la Mothe Fenelon'un *Telemak* adlı romanı aynı zamanda önemli bir çalışmadır.

Çocuk yazın tarihine bakıldığında, çocuk yazınında çevirinin, Tanzimat'tan itibaren önemli bir yer tuttuğu görülür. Öte yandan yazın, ortak sözlü kültüre (masallar v.s) dayanır. Alandaki yazın irdelendiğinde modernleşme dönemine kadar ayrı bir çocuk yazını söz konusu değildir. Benzer şekilde aynı deneyimin Tazminat ile modernleşme çabaları ile Türkiye'de bir yol izlediği görülmektedir ve bu deneyimleme sürecinde çeviri çocuk yazını hep önemli bir konumda yer almıştır (Neydim, 2005: 99).

1950'lerde batılı yazın dünyasında yerini alan fantastik yazın, 1990'ların başlarına geldiğimizde Türkiye'ye ulaştı. Tolkien'in *Yüzüklerin Efendisi*, 1997'de Türkçeye çevrilmesi Türkiye'de bu türün gelişmesi üzerine tartışılmaz bir etkiye sahipti. Türkiye'deki fantastik yazın edebiyatının diğer önemli örnekleri arasında Sibel Atasoy'un *Sırtkan Kırmızı Ay*, Alp Aras'ın *Elf Kanı*, Esin Akyıldız'ın *Aynanın Diğer Tarafında* ve Göktuğ Canbaba'nın *Ozanın Şarkısı* sayılabilir. Gülten Dayıoğlu'nun *Mo'nun Gizemi*, Aslı Der'in *Küçük Cadı Şeroks*, Sevim Ak'ın *Güneşin Çocukları* ve Yücel Feyzioğlu'nun *Sihirli Limon*'u gibi fantastik çocuk yazını için de önemli eserlerdir. Ancak en ilginç örnek olarak 16 yaşındaki Hilal Dikmen tarafından yazılan *Taşların Gizemi* adlı çalışma gösterilebilir (Kaçar, 2008: 26).

Çocuk yazını kendine özgü özellikler içeren bir alan olmasının yanı sıra yetişkin yazınıyla benzerlikleri vardır. Yazarı, çizeri, editörü, yayıncısı gibi donanımlar ve gereklilikler çeviri çocuk yazını için de geçerlidir. Çevirmeni, editörü ve yayıncısı yetişkin olan çocuk yazınında, yapıtın yazınsal değerine, yararlarına, zararlarını değerlendiren, yorumlayan ve karar veren yine yetişkindir. Bu süreçte çevirmenin üstlendiği önemli iki faktör vardır: Bunlar “*çözümleyicilik ve duyarlılık*”tır. Burada kastedilen, “*metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapıtın sahip olduğu değerleri içermesi, yani yazınsal bir bütün yarartılmasıdır*” (Neydim, 2005: 99).

Bugün, arabuluculuk görevini üstlenen çevirmenin rolünü, kaynak metin ile hedef kitle arasındaki “diyalogu” müzakere etmeyi kolaylaştıran bir rol olarak tanımlamak yaygın bir uygulamadır. Başka hiçbir yerde, çevirmenin aracı rolü, çocuk yazını çevirisinde olduğu kadar güçlü bir şekilde hissedilemez (Coillie, 2006: 6). Dünyanın her

yerinden, her kültüründen çocuklar çevirmenin üstlendiği bu rol sayesinde Andersen masallarının büyüdü dünyasına girebilir, Alice'ın akıl almaz Harikalar Diyarı'nda kendilerini bulabilir ya da Harry Potter'ın heyecan verici ama çocu zaman ürpertici hayatına tanık olabilirler. Bu açıdan yabancı dil bilmeyen çocuklar için, çeviriler yabancı yazınlar ve kültürlerle gerçek bir ilişkiye girmenin tek aracıdır (Coillie, 2006: 6). Özellikle de son yıllarda Astrid Lindgren, Roald Dahl, J.K. Rowling ve Philip Pullman'ın çalışmaları çok talep görmekte ve çoğu zaman yaratıcı, eğlenceli bir dil kullanımı ile dikkat çekmektedir (Coillie, 2006: 6).

Öte yandan çocuk, kitabı okurken kendi kültürel altyapısı altında okuyarak, farkında olmadan özgün kitabı dikkate almaz. Öte yandan çeviri çocuk kitabı, çocuk için yeni bir dünya, yeni bir bakış açısidir ve yabancı dünyaya açılan deneyimleme alanıdır (Kurultay, 1993: 198).

Çocuk edebiyatında yapılan değişiklikleri ele aldığımızda, eleştirilenler tarafından yapılan yerinde müdahalelerle metni genç okuyucular için anlaşılır kılmak ve okuyucuların yeterliliğine uygun olması amacıyla yapılan değişiklikler ile ideolojik bir amaçla hedef kültürün “doğru” ilke ve değerlerini aktarmayı amaçlayan değişiklikleri genel olarak birbirinden ayırt etmemiz mümkündür. Karşılaştırmalı analizler, çevri çocuk kitabındaki kaynak metin okuruyla eş tutulamayacak bir çocuk okuyucu, ve belirli bir zaman dilimi içinde hedef kültürdeki eğitim ve gelişim psikolojisinde yaygın olarak görünen çocuk imgeleri hakkında çok şey yazılabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla çeviri çocuk edebiyatını incelemek, çevirmenler ve diğer araçların çocuk okuyucuların yeterliliği hakkında yaptıkları varsayımların incelenmesini içermektedir. Genel olarak “çocuk okuyucu” hakkında konuşabildiklerimiz “okuyucu” hakkında söyleyebileceklerimizden fazla değildir. Her çocuğun edebi yeterliliği, eğitiminden, sosyal geçmişinden ve bireysel olgunlaşma sürecinden etkilenen duyuşsal ve bilişsel gelişimine bağlıdır (O'Sullivan, 2005: 79).

21. yüzyıla gelindiğinde, fantastik yazın gelişmeye devam etmektedir ve David Eddings, Margaret Weis ve Tracy Hickman, Raymond E. Feist, Terry Goodkind, Robert Jordan, Salvatore ve J. K. Rowling gibi çağdaş yazarların yardımlarıyla hiç olmadığı kadar çocuk yazını popüler olmuştur. Bununla birlikte, çoğunlukla Yüzüklerin Efendisi ve Harry Potter dizilerinin uyarlanmasıyla başlayan çeşitli fantastik romanların film uyarlamaları görsel bir şölene dönüştürülmüştür (Kaçar, 2008: 25).

Son yıllarda çeviri çocuk kitaplarına olan ilginin artışı ve aynı zamanda çevirilerin kalitesindeki artışı ve çevirinin nasıl yapılması gerektiği konusunda akademik tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Coillie, 2006). Benzer şekilde, son yıllarda çocuk yazını ile ilgili çeviri çalışmaları da çeviri çalışmaları alanındaki kuramsal gelişmelerden büyük ölçüde yararlanmışlardır. Örneğin Itamar Even-Zohar ve Gideon Toury'nin yaklaşımlarının araştırmacılara sağladığı katkılar bunlar arasında başta gelir (Coillie, 2006).

Farklı bir perspektifte bakıldığında çeviri, bir dizi kararlardan oluşan karmaşık bir eylemdir. Çeviri kuramları, çocuk yazını çevirisinde çevirmene çocuğun erek metni anlayabileceği, onları geliştirebileceği biçimde çeviri yapmasına yardımcı olmasının yanı sıra kaynak metnin özelliklerinin de erek metne aktarılmasına yardımcı olur. Çeviri sürecinde erek kültürde var olan din, gelenek- görenek ve toplumsal normları dikkate alan çevirmen, çocuk yazını çevirisine özgü birtakım strateji ve özgülüklere sahip olabilir. Kuramlar çevirmene, çeviri sürecinde sahip olduğu özgürlüğü ve amacına ulaşması için kullanması gereken stratejileri göstererek kolaylık sağlar. Kuramsal bilgi çevirmenin “ufkunu genişletir” ve bu sayede çevirmen çok yönlü düşünerek çeviriye tek bir bakış açısıyla değil, çok boyutlu bakma olanağı elde eder (Yazıcı, 2010: 27).

Öte yandan Oittinen (2000), çocuk yazını çevirisinde erek kitlenin çocuk olduğunu vurgulayarak çocuk gerçekliğine dikkat çeker. Bu nedenle, Oittinen, çevirmenin erek kitleye göre karar vermesi gerektiğini savunur. Oittinen'e göre çeviri sürecinde “çevirmen kaynak metne empati duyarak, onunla diyaloga girmeli, kendi içindeki çocuğu da hissederek metnin çocuğa erişmesi için metne yeni bir hayat vermelidir”. Oittinen'in çocuğa dikkat çekmesinin nedeni eserin yazılması, çevrilmesi ve satın alınması gibi birçok süreçte çocuk için yetişkinlerin karar veriyor olmasıdır. Oittinen, çocuk yazınında çocukların söz sahibi olmadığını, çocuk yazınının ve çevirisinin yetişkin kararlarına dayandığını ifade eder (Oittinen, 2014).

Oittinen'e (2014:35-36) göre bu durum çevirmenin işini zorlaştırır çünkü çevrilecek metni seçen ve çeviriyi satın alan yetişkin olmasına rağmen çevirmenin çocuk için çevirmesi gerekir. Bu nedenle, çevirmenin aynı anda hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından beğenilen bir çeviri yapması gerekir. Çevirmen eseri erek dilde bunu sağlayabilecek şekilde yeniden yaratmayı başarmalıdır.

Lawrence Venuti'nin (1995:20) ise çeviri eylemine yönelik “yerleştirme” ve “yabancılaştırma” kavramlarını çizdiği görülür. Yerleştirme stratejisini benimseyen bir çevirmen kaynak metnin yabancı öğelerini ortadan kaldırarak saydam ve akıcı bir metin oluşturulabilir. Yabancılaştırma stratejisinin benimsenmesinde ise metnin farklılığı ve başka bir kültürde yazıldığı okura hissettirilir (Venuti, 1995: 16-20).

Venuti'ye (1998:240) göre çevirmen kaynak metnin değil de erek okur kitlesinin değerlerini göz önünde bulundurarak çeviri eylemini gerçekleştiriyorsa çeviride yerleştirme stratejisini kullanarak erek odaklı çeviri yapar. Erek kültürün yayınevi politikası, edebi ve siyasi görüşler gibi ideolojik etmenler çevirmenin yerleştirme stratejisi üzerinde etkili olabilir çünkü Venuti'ye göre erek kültürün normları yerleştirme stratejisini biçimlendirir.

Çeviri sürecinde kaynak metnin erek kitlede anlam kazanmasında çevirmenin rolü belirleyicidir. Bu bağlamda, Venuti'ye göre akıcılık, çevirmenin erek okur kitlesinde hem söz dizimi hem de anlamsal ifadenin net bir şekilde aktarılması bakımından kolay okunabilirliği sağlamaktır (Venuti, 1995: 1).

Yabancılaştırma stratejisi çeviride “erek metnin baskın dilsel ve kültürel değerlerine karşı direnen” ve kaynak metnin dilsel ve kültürel farklılığını erek okura ifade edebilmektir (Venuti,1995:23). Bu bağlamda çeviride yabancılaştırma stratejisini uygulayan çevirmen, kaynak metinde egemen olan kültürel normları erek metne aktarır. Çevirmen kaynak metni koruyabilmek için erek kültürün normlarını yok sayar; kaynak metinde ve kültürdeki öğeleri erek metne aktarır (Venuti, 1995: 17-18). Yabancılaştırma stratejisiyle çevrilen bir metinde erek okuyucuya yabancı kültürleri tanıma olanağı sunulur.

Çevirmenin tercih ettiği strateji çevirmenin görünürlüğünü etkiler. Venuti'ye (1995:1-2) göre, yabancılaştırma stratejisini tercih eden çevirmen “görünür”, yerleştirme stratejisini tercih eden çevirmen ise “görünmez”dir. Venuti, çevirmenin görünmezliğini “çeviri ne kadar akıcıysa çevirmen o kadar görünmez olur ve bu durumda yabancı metnin yazarının ve anlamının da görünür olma ihtimali artar” şeklinde ifade eder. Bu bağlamda Venuti'ye (1995:18) göre, çevirinin anlaşılabilir olması için kaynak metnin, dilsel ve kültürel olarak, erek kültürün ideolojisi, normları ve tabuları etkisinde çevrilmesi, yabancı metni “tamamen yerelleştirme riskini oluşturur”.

Venuti (1995:15) çeviride çevirmenin tamamen görünmez olmasını kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerini yok etmek olarak görmektedir. Venuti'ye göre kaynak metindeki yabancı unsurları erek kültüre uyarlayarak “akıcı çeviriler” elde etmek okuyuculara “başka kültürde kendi kültürünü tanımanın narsistik deneyimini sunmaktadır”. Ancak, çocuk yazını çevirisinde yabancılaştırma stratejisinin uygun bir yöntem olmadığı söylenebilir çünkü çocuğun metni anlamasına ve kavramasına engel olabilecek yabancı ifadeler çocuğun ya metinden keyif almamasına ya da metni okumaktan vazgeçmesine neden olabilir. Bu nedenle çocuğun metne olan ilgisini koruyabilmek için çevirmen çocuğa okunabilir ve kabul edilebilir bir çeviri sunmalıdır. Çeviri metnin akıcı ve okunabilir olması çevirmenin görünmez olmasına bağlıdır (Venuti, 1995:1-2). Bu bağlamda erek kitlesi çocuk olan çevirmen çeviride yerleştirme stratejisini tercih etmeli ancak çocuğun anlamasına engel olmadığı, seviyesine uygun olduğu ve çocuğu eğitecek ve geliştirecek niteliklerde olması koşuluyla çevirmenin yabancılaştırma stratejisine de başvurabilmesi mümkündür.

1.3. Yazın Çevirisine Kuramsal Yaklaşımlar

1.3.1. Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve Normları

Betimleyici çeviribilim çalışmalarının öncüsü Gideon Toury, 1995 yılında yayınladığı *Descriptive Translation Studies and Beyond* adlı kitabı ile erek odaklı çeviri kuramını geliştirmiş ve alandaki incelemelere büyük katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra Gideon Toury, çeviri sürecinde çevirmeni kısıtlayan normları “*öncül normlar, süreç öncesi normlar ve süreç normları*” olarak üç kategoride sınıflandırmıştır (Toury, 1995: 56-57).

Toury betimleyici alan üzerinde durmuştur. Ona göre bir bilim dalının özerk olabilmesi betimleyici alanının oluşturulmasına dayanmaktadır. Betimleyici alanda betimlenecek olgular da bilim dalının nesnelere, yani çevirilerin kendileridir. Çeviri incelemesini hem süreç hem de ürün odaklı yapmıştır. Ancak süreci bir kara kutu olarak değerlendirmiştir. Çeviri süreci için yalnızca tahminlerde bulunabileceğimizi bunlarında bizi gözlenebilen ve araştırılabilen olgulara götüremeyeceğinden bahsederek kuramını daha çok ürün yani metin incelemesi üzerinden yapmıştır. Çeviri metinler incelenerek ne

tür kararların alındığı, kaynak metin ile erek metin arasında nasıl bir eşdeğerlilik ilişkisi kurulduğu ise betimleyici çeviribilim alanında ele alınmaktadır (Ece, 2007: 52).

Normların sadece her türlü çeviride değil, aynı zamanda çeviri etkinliğinin her aşamasında da faaliyet göstermesi ve dolayısıyla çevirinin her seviyesine yansımaları beklenebilir (Toury, 1995).

Toury üzerinde durduğu “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” kavramlarını açıklamaya çalışırken, kaynak metnin normlarına yakın çeviri yapılmışsa bu çeviriyi “yeterli çeviri” olarak, hedef metnin normlarına yakın çeviri yapılmış ise de bu metni “kabul edilebilir” çeviri olarak görebileceğimizi ifade etmiştir.

Toury (1995; 112) ortaya çıkan çeviri ürününün tanımını ve sosyokültürel sistemin daha geniş rolünü içeren “betimleyici çeviri araştırmaları” için üç aşamalı bir yöntem önermektedir.

1. Çeviri metninin hedef kültür dizgesi içerisindeki yeri metnin önemi ya da kabul edilirlğine göre konumlandırılır.
2. Kaynak metin ve erek metin deyiş kaymaları bakımından karşılaştırılır, hem kaynak metinden hem de erek metinden ikili metin örnekleri seçilir ve aralarındaki ilişki açıklanır ve altında yatan çeviri kavramı hakkında genellemeler yapmaya çalışılır.
3. Gelecekteki çeviri sürecinde yararlanılabilecek sonuçlara varılır.

Metin incelemesini ortaya çıkan çevirinin source oriented (kaynak dil ve kültür odaklı) ve target oriented (hedef/erek dil ve kültür odaklı) yaklaşımlar baz alınarak incelenmesi gerektiğini düşünür. Toury kuramında işlevi açısından içinde bulunduğumuz kültüre yani erek kültüre hizmet eden çeviriler yapılması gerektiğini savunmuştur. Çevirinin değerlendirilmesi aşamasında ise Toury, yeterli çeviri ve kabul edilebilir çeviri olarak iki temada kategorize etmiştir (Zetinkaya, 2016: 37).

Toury’e göre kabul edilebilirlik erek dizge yazılı geleneğine yakınlık anlamına gelirken yeterlilik ise kaynak dizge yazılı geleneğine yakınlığı ifade eder. Bu kavramlara göre, kabul edilebilirlik ve yeterlilik yerini erek ekin çeviri anlayışı dizgesine yakınlık ve uzaklık kavramına bırakır. Çeviride eşdeğerlik kavramı erek dizge çeviri normları tarafından belirlenir. Normlar, kısaca bu yakınlık ve uzaklık kavramlarını standart bir şekilde ölçmek ve değerlendirmek için kullanılırlar.

İki farklı kaynağın gereksinimleri arasında yapılabilecek temel tercihi bir başlangıç normu oluşturması olarak görmenin faydalı ve aydınlatıcı olduğu kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, bir tercüman kendini orijinal metne ve onun uyguladığı normlara veya hedef kültürdeki aktif normlara ya da ortaya çıkan son ürüne ev sahipliği yapacak olan tarafa tabi tutabilir. İlk bakış açısı benimsenirse, çeviri kaynak metnin normalarını onaylar ve onlar aracılığıyla da kaynak dil ve kültürün normlarına uyma eğilimindedir. Genellikle yeterli çeviri arayışı olarak nitelendirilen bu eğilim, hedef/erek norm ve uygulamalar arasında özellikle sadece dilsel uyumsuzlukların ötesine uzanan belirli uyumsuzluklara neden olabilir. Bunun yanısıra, ikinci bakış açısı kabul edilirse, hedef kültürün norm sistemleri erkin hale getirilir ve kullanılır. Bu durumda, kaynak metinde yapılan değişikliklerin yol açtığı kayıplar kaçınılmaz olacaktır. Kaynak dizge normlarına bağlılık bir çevirinin kaynak metne kıyasla yeterliliğini belirlerken, hedef kültürden kaynaklı normları benimsemesi ise çevirinin kabul edilebilirliğini belirler (Toury, 1995: 56-57).

Toury, hiçbir çevirinin tamamen kabul edilebilir veya yeterli olamayacağını iddia eder ve çeviriyi ortada bir yere koyar. Bir çevirinin ne sürekli yeni bilgiler ve formlar ortaya koyması sebebiyle tamamen kabul edilebilir olduğu savunulabilir ne de kaynak kültürden hedef kültüre anlamsal ve deyişsel kaymalar gerektirebileceği için tamamiyle yeterli olduğu düşünülebilir. Çeviri sürecini anlamak için, hedef metnin içinde bulunduğu kültürel ve dilbilimsel sistem açısından incelenmesi gerekir. Bu nedenle, özellikle de sadece tek metine bakarak, çevrilmiş metinleri doğru veya yanlış olarak değerlendirmenin akıllıca veya mantıklı olmadığı açıkça anlaşılmaktadır (Toury, 1995: 56-57).

Değerlendirme sürecinde kaynak ve erek metin karşılaştırmasında iki metin arasındaki ilişkide görülen farklılıklar diller arası yapı farklılıklarından ortaya çıkmışsa bu durumda eşdeğerlik bakımından denliğin tam olmaması kabul edilebilir bir durumken, çeviri sürecinde çevirmen kararlarından kaynaklı metnin bağlamını değiştiren yanlışlar mevcutsa bu metnin kabuledilebilirliğinin düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Çeviri normlarına bakıldığında iki temada ele alındığı görülmektedir:

“Süreç-öncesi çeviri normları” ve “Çeviri süreci normları”. Süreç-öncesi çeviri normları, çevirmenin çeviriye başlamadan önce aldığı kararları kapsar.

Çevrilecek metnin seçimi ve hangi dilden çeviri yapılacağı konusunda alınan kararlar süreç-öncesi çeviri normları kapsamında incelenir (Ece, 2007: 53).

“Süreç öncesi çeviri normları, çevrilecek metnin seçimini ve bir polisistem içerisindeki hangi genel çeviri stratejisinin kullanılacağını belirleyen faktörlerdir” (Gentzler, 1993, s.130). Bu faktörler çeviri sürecini etkileyecek unsurları içerir, örneğin dönem, o kültürde o dönemde benimsenen ortak çeviri politikası, yaygın türler, hedef kültürün gelenek ve görenekleri gibi. Bir başka deyişle kültürel bağlamı içerir (Gentzler, 1993: 130).

Çeviri süreci normlarına bakıldığında ise çeviri süreci sırasında alınan kararların tamamını ele aldığı görülür. Hem dilsel malzeminin dağılımı, yani matrix hem de dilin oluşturulması süreç normlarının konusudur (Öner, 1995:159). Dilin nasıl kullanılacağı konusunda alınan kararları kapsayan çeviri süreci normları; “matriks normlar” ve “*metinsel-dilsel normlar*” olarak kategorize edilmektedir (Toury, 1995: 58-59).

Bunun yanı sıra Toury'nin ele aldığı konulardan biri de öncül normlardır. Bu norm çevirmenin çeviriye başlamadan önce çeviriye kaynak dizgeye mi yoksa erek dizgeye mi yakın yapacağı konusunda öncelikli olarak aldığı kararları içermektedir (Öner, 1995: 159). Çevirmen için öncül norm, çevirinin kaynak dizge normları ya da erek dizge normları için doğrultusunda yapılmasında belirleyici olmaktadır: “*Buna göre çevirmen öncül normu doğrultusunda ya kaynak dizge normlarına öncelik vererek “yeterli” bir çeviri üretecek ya da erek dizge normlarına öncelik vererek “kabul edilebilir” bir çeviri üretecektir* (Ece, 2007: 53).

1.3.2. Itamar Even-Zohar’ın Çoğul Dizge Kuramı

Çoğul dizge kuramının öncüsü Itamar Even-Zohar çevirinin ulusal kültürlerin şekillenmesinde rol oynadığını vurgulamaktadır. Zohar'ın ilk kez 1970'lerde kullandığı bir kavramdır. Yazın türlerinin kendi içinde bir sistem oluşturduğunu ve bu türlerin çevreden merkeze geçebilmek için mücadele içinde olduğunu öne sürer. Zohar'ın (1990) kültür çalışmaları içinde kuramsal çerçeve sunmak temel amacıdır. İlk kez 1970'te bir hipotez olarak çeviri çalışmalarına başlayan Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, edebi sistemlerin nasıl işlediğine ve nasıl geliştiğine ve ayrıca çevrilmiş literatürün ulusal

literatürü nasıl etkilediğine ve / veya ulusal alandan nasıl etkilendiğine ilişkin kapsamlı bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Even-Zohar, 1978).

Itamar Even-Zohar, 1939 yılında İsrail’de doğmuştur. Lisansını ve Doktorasını Tel Aviv Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Even-Zohar, İbranice, Arapça, İngilizce gibi olmak üzere toplam 12 dil bilmektedir. 1920’li yıllarda Rus biçimcilerin ve Çek yapısalcılarının çalışmalarından özellikle Tynjanov ve Jakobson’un görüşlerinden etkilenmiş, kültür ve yazının incelenmesi için bir araç olarak Çoğuldizge yaklaşımını tarihsel ve devingen bir süreç içinde yer aldığını savunarak, toplumsal evrim içinde yazının rolünü vurgulamıştır (Tanrıkulu, 2018: 29).

Holmes’un verdiği bilgilere göre, Itamar Even-Zohar’ın çoğul dizge kuramı Tel Aviv’de Itamar Eve-Zohar ve grubu tarafından ortaya çıkarılmıştır ve günümüzde ise bu kuram “Translation Studies” adlı çalışmalarla bütünleşmiştir. Çoğuldizge hipotezi, Itamar Even-Zohar tarafından 1970’lerin başında edebi ve kültürel tarihi yazmak için bir araç olarak bir teori haline getirilmiştir. Çeviri çalışmalarında betimsel paradigma ile yakından ilişkili olan Itamar Even-Zohar’ın Çoğuldizge teorisi, araştırmayı sadece edebi çalışmaların bir parçası olarak dahil etmez, aynı zamanda kültürel aktarımın gerçekleştirildiği bir bağlamda ele almaktadır (Even-Zohar, 1990: 11).

Sadece yazın çalışmalarında değil, çeviri çalışmalarında da yaygın olarak kullanılan çoğul dizge kuramının tarihsel arka planına bakıldığında, Even-Zohar’ın bu teoriyi İsrail-İbranice yazını için bir model üzerinde yapılan bir çalışma sırasında geliştirdiğini görürüz (Gentzler, 1993: 106). Çoğul dizge kuramı aralarında mantıksal bir bağ olması sebebiyle çeviri çalışmalarına oldukça fazla ihtiyaç duyar. Gentzler (1993:107) çeviri çalışmaları öğrencilerinin, önceki birkaç çeviri kuramcısı gibi, birebir ilişkilere ve eşdeğerliğin işlevsel kavramlarına bakma eğiliminde olduklarını; çevirmenin belirli bir toplumdaki edebi ve kültürel geleneği etkileyen eşdeğer bir metni türetebilme yeteneğine sahip olduğunu savunur. Çoğul dizge kuramcıları bunun tam tersini yani erek kültüründeki (“hedef” sistem) sosyal normların ve edebi geleneklerin tercümanın estetik önyargılarını yönlendireceğini ve dolayısıyla çeviri kararlarını etkilediğini varsayarlar.

Yazını ve kültürü kavramsallaştırırken, onları içiçe geçmiş ve katmanlaşmış birçok farklı dizgeden oluşan dev dizgeler olarak ifade eder. Yazın, eğitim, kültür, medya, siyaset vb dizgelerin tümü sürekli birbirleriyle ilişki halinde, kesişme noktalarında

birbirleriyle etkileşme, alışverişte bulunma ve dolayısıyla sürekli birbirlerinden etkilenme durumundadırlar. Belirli bir kültürdeki yazın çoğuldizgesi, farklı edebi kipler, modeller, gelenekler ve türler arasındaki etkileşim ve rekabet yoluyla gelişir. Çoğul dizge kavramı ‘yüksek’ ve ‘saygın’ konumdan ‘alçak’ ve ‘saygın olmayan’ konuma edebi sistemlerinin bütünlüğünü kapsayan bir kavram olarak ilk olarak Even-Zohar tarafından ileri sürülmüştür. (Even-Zohar, 1990: 15).

Itamar Even-Zohar’ın ilk olarak 1970 yılında ortaya koyduğu çoğuldizge kuramı bağlamında merkez ve çevre ilişkisinden bahsetmiştir: *Merkez konumda “saygın görülen” eserler bulunurken, çevrede “saygın görülmeyen” eserler bulunmakta, bununla birlikte “saygın görülmeyen” eserler de merkez konuma geçebilmektedir* (Gürçağlar, 2008: 95).

Çoğuldizgenin seviyeleri arasındaki bu ilişki ve farklı türlerin yerlerinin değişmesi yazının durağanlaşmasının önüne geçmektedir (Even-Zohar, 2008: 127). Çevirinin uluslararası kültürleri ve yazını şekillendirmedeki işlevini vurgulayan Even-Zohar, çeviri eserlerin “erek-yazın tarafından seçilişleri” ve “yerli yazıntaki ortak dizgelerle arasındaki ilişkilerin bir sonucu olan özgül “norm”ları, davranışları ve politikaları benimsemeleri” doğrultusunda birbiriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir (Even-Zohar, 2008: 126). Even-Zohar, yazın çevirisinin yazınsal çoğuldizgenin bir parçası olduğunu, çoğuldizgedeki bütün ortak dizgelerle de ilişki içerisinde olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de çevrilecek eserler, erek dizgedeki yenilikçi işlevi ve kaynak dizgeyle erek dizge arasındaki uyuma göre seçilmektedir. Çeviri eserler, yazının “genç” veya henüz oluşmakta olması, yazının “çevresel” ve/veya “güçsüz” olması ve “edebî boşluklar, dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar” olması durumunda merkez konuma gelebilmektedir. Çeviri yazın merkez konumunda olduğunda çoğuldizgenin merkezini biçimlendirmekte, erek yazın yeni özellikler kazanmaktadır. Even-Zohar, çevirinin “belirli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı” bir eylem olduğunu, bu bağın çevirinin uygulanmasına da etki ettiğini savunmuştur (Even-Zohar, 2008: 128).

Even-Zohar, kuramında önemli bir kavram olarak değerlendirdiği “repertuar”ı “bir grup ve bu grubun bireysel üyeleri tarafından yaşamın düzenlenişinde kullanılan seçeneklerin tümü ya da bu seçeneklerin kabul görmüş bir bütünü” olarak tanımlamıştır (Even-Zohar, 2015: 1). Kültür repertuarı, genlerimizin bir sonraki nesle geçtiği gibi bir

topluluktan kendilerinden sonra gelen diğer topluluğa geçmemekte, topluluktaki bireyler tarafından oluşturulmak, öğrenilmek ve de benimsenmek suretiyle ortaya çıkmaktadır. Topluluktaki isimsiz kişiler tarafından “kasıtsız bir şekilde” veya “kendiliğinden” oluşabileceği gibi, kültür repertuarını oluşturmaya odaklanmış, tanınan ve hatta bazı durumlarda hatırlı kişiler tarafından “kasten” oluşturulabilmektedir (Even-Zohar, 2015: 2). Oluşturulan repertuar, “kültür dizgesi” olarak tanımlanabilecek karmaşık ilişkiler ağında kabul gördüğü takdirde hedef grup tarafından yaşamın düzenlenişinde bir araç olarak kullanılmaktadır (Even-Zohar, 2015: 2-3).

Even-Zohar’a (2012:128) göre çevrilecek yapıtın yeni bir işlev kazanması üç durumda görülmektedir:

1. Çoğul dizge henüz oluşmamışken veya yerleşme sürecindeyken,
2. Yazın çevresel etkilere açık ve güçsüz bir durumdayken,
3. Yazında dönüm noktaları, bunalımlar veya yazınsal boşluklar yaşanırken ortaya çıkabilmektedir.

"Ulusal kültürlerin biçimlenmesinde çeviri yazının önemli işlevi" vardır. Çeviri yazın "yapısı ve işleviyle bir dizge oluşturan metinler topluluğudur." Ancak "çeviri yazın, başlı başına bir dizge değil, çoğuldizgenin tarihine tam anlamıyla katılan, onun bir parçası olan, çoğuldizge içindeki bütün ortak dizgelerle ilişki içinde bulunan bir dizgedir." Bu nedenle çeviri yazın üstüne kuramsal ve betimleyici çalışmaların yapılması gerekir. Bir ulusal yazın içinde yer alan çeviri yapıtların hem birbirleriyle hem de yerli yazındaki yapıtlarla ilişkileri ele alınmalıdır. Bu anlayış doğrultusunda, çoğuldizge kuramının bir bakıma başlangıç noktasında yer alan Rus biçimcilerinin yaklaşımlarının değerlendirilmesi, Çoğuldizge yapısı içinde çeviri yazının konumunun ele alınması, "merkez" ve "çevresel" konumda bulunmanın koşullarının incelenmesi ve bu konumların yaratacağı durumların saptanması, çeviri yazının çoğuldizge içinde aldığı konumla çeviri normları, davranışları ve "politikalar"ı arasındaki ilişkilerin belirlenmesi gerekir. Sonuç olarak çevirinin "yapısı ve sınırları kesinkes belirlenmiş bir olay değil, belli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı bir etkinlik" olduğu vurgulanmaktadır (Even-Zohar, 2012: 125).

Çoğuldizge teorisi, transferlerin neden gerçekleştiğine ve sürecin nasıl gerçekleştirildiğine dair sorularla doludur. Çoğul dizge teorisi belirli soruları cevaplamaya çalışır: Çevrilmiş metinler arasında nasıl bir ilişki vardır; içeri aktarma

süreci nasıl ve neden başlatıldı? Çeviri fenomeni kaynak ve hedef kültürler açısından ne ifade eder? (Even-Zohar, 1978: 193).

Itamar Even-Zohar, çoğuldizge teorisinde, kültürel edebi sistemlere atfedilen kültürlerarası ilişkiler ve pozisyonlar aracılığıyla bu değişiklikleri açıklar. Edebi transferin yönü özellikle üç büyük vakada belirlenir. Çeviriler, bir kuramsal sistemin bir grup ilişkili yazında, dönüm noktalarında ya da edebi boşlukların zamanları içinde periferik bir konuma sahip olduğu durumlarda, bir polisistem (çoğuldizge)in kurulma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Even-Zohar, 1978: 194).

Çeşitlilik ve değişim biçimlerine ek olarak Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, kültürel seremoni teorisinin öncüsü olarak da bilinir. Zohar, dinamik bir yapısalcılığı ya da başka bir deyişle, tarihsel-tarihsel metin-temelli bir yaklaşımdan ziyade, dinamik bir işlevselciliği kabul eder. Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, çeviri çalışmaları sözlüklerinde okuryazarlık sisteminin davranış ve evrimini açıklayan bir teori olarak tanımlanmaktadır (Even-Zohar, 1978).

Bengi ise Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramını şu şekilde açıklamaktadır:

Kuram ürün odaklıdır ama süreci de reddetmez; tarihseldir ama bu tarihsellik eşsüremi içine alan bir tarihselliktir; erek odaklıdır ama kaynağa da yer verir; çözümü çıkış noktası olarak alır ama sorunu da belirler; betimleyicidir ama bu betimleyicilik açıklamayı amaçlar, betimleyicidir ama uygulamalı alan içinde kuralcılığı da yer veren bir betimleyiciliktir bu. (Eruz, 2000: 28)

Çoğul Dizge teorisi hakkında yapılması gereken en önemli noktalardan biri, literatürüdür. Even-Zohar'a göre edebi sisteminde sürekli bir değişim vardır. Çoğul Dizge teorisi, dil, ekonomi, politika ve kültür gibi diğer sistemlerin ulusal ve çevrilmiş literatür üzerindeki etkisini vurguladığından, tüm sistemler arasında çeşitli seviyelerde ilişki olduğu belirtilebilir. Bu görüş bize geniş bir perspektif kazandırmakta ve böylece ulusal literatürün izlenebileceği olası etki kaynaklarının bulunduğu çevrilmiş literatürü incelemek daha mantıklı bir yol haline gelmektedir (Even-Zohar, 1979).

Başlarda güdüleme içerikli tekil çevirilerin yerini zamanla çevirilerin çevrelerini ortaya koyan yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Çevirinin bu sürecinde, çeviri yazının erek

kültürde neden olduğu etkiler de incelenmeye başlanmıştır. Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge teorisi, kaynak ve hedef kültürler arasındaki etkileşimi dikkate alarak, daha geniş edebi ve tarihsel sistemler içinde tercüme edilen literatürün işleyişine ilişkin değerli bilgiler ortaya çıkarır. Teori, araştırmayı sadece edebi çalışmaların bir parçası olarak dahil etmez, aynı zamanda kültürel aktarımın gerçekleştirildiği tarihi ve sosyal edebi de saptar. Sistemik yaklaşımın ışığında fenomenlerin incelenmesi, fenomenlerin işlevini incelememizi ve bunları yöneten kuralları tespit etmemizi ve ayrıca değişiklikleri ve varyasyonları hesaplamamızı sağlar. Kültürel fenomenleri sürekli etkileşim halinde olan ve evrimdeki sistemlerden oluşanlar olarak algılamak, karmaşık doğalarını tamamlamamıza ve çevreleriyle karşılıklı ve karşılıklı ilişkileri hesaplamamıza yardımcı olur. Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge hipotezi, Itamar Even-Zohar tarafından 1970'lerin başında edebi ve kültürel tarihi yazmak için bir araç olarak bir teori haline getirilmiştir ve 1990'da bazı revizyonlarla yeniden düzenlenmiştir (Hermans, 1999: 106).

Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge fikri esas olarak birden fazla yapılandırılmış kavşaklarla dinamik ve heterojen bir sistemin anlayışını vurgulamayı amaçlamaktadır. Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge teorisi üzerine yaptığı makale boyunca, Even-Zohar, semiotik sistemlerin doğasını açıklar ve detaylandırır: Sistemler hem senkronizasyon hem de diyakroninin kapsüllenmesinde "tarihsel" olarak tanımlanmıştır ve birçok karşıt elemanın dahil edilmesinde "heterojendirler", çeşitli tabakalar kalıcı mücadele içindedir "hiyerarşiktir", ve sürekli bir evrimde olduklarından "açık bir yapıya sahiptir". Bir semiyotik sistem, bu nedenle, genellikle bir unisistem olarak değil, mutlaka bir çoğul dizge olarak kabul edilir- birbiriyle kesişen ve kısmen birbiriyle örtüşen, birbiriyle eşzamanlı olarak farklı seçenekler kullanan, birbiriyle çakışan çeşitli sistemlerden oluşan bir sistem, üyeleri birbirine bağlı olan yapılandırılmış bir bütündür (Even-Zohar, 1990: 11)

Sistemlerin yukarıda belirtilen özelliklerinin fenomenlerin semiyotik araştırmasına entegrasyonu, özellikle kültürel fenomenleri daha geniş bir çerçeveye yerleştirmek ve bu çerçeve içinde ilişkilerini anlamlandırmak açısından derin ve kapsamlı bir çalışma sağlar. Hatta-Zohar, standart olmayan dil bağlamına konmadan standart dilin hesaplanamayacağını belirterek bu argümanın önemini göstermektedir; çocuklar için yazın bir fenomen "suni generis" olarak kabul edilmez, ancak yetişkinler için yazın,

kitlesel edebi üretim (gerilim, duygusal romanlar, vb.) ile ilgilidir (Even-Zohar, 1990: 13).

Çeviri kültürel sistemlerde birçok yönden önemli bir rol oynar. Edebi çoğul dizgelerde kendi başına bir sistem olarak düşünülür. Çeviri, kaynak literatürü, hedef literatür için doğrudan veya dolaylı bir kaynak haline gelebileceği literatürler arasında bir ilişki olarak tanımlanır (Even-Zohar, 1999: 109).

Tanımı takiben, Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge teorisi belirli soruları cevaplamaya çalışır: Çevrilmiş metinler arasında nasıl bir ilişki vardır; içeri aktarma süreci nasıl ve neden başlatılmıştır? Çeviri fenomeni kaynak ve hedef kültürler açısından ne ifade eder? Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge teorisi, transferlerin neden gerçekleştiğine ve sürecin nasıl gerçekleştirildiğine dair sorularla doludur.

Even-Zohar, hedef sistemin statüsüne bir konum belirleyerek çevrilecek eserlerin seçimine ilişkin ilkeleri açıklar. Yeni yaklaşımlarla uyumlu olarak kabul edilen metinler hedef literatürde yenilikçi bir rol oynadığı varsayılmaktadır. Itamar Even-Zohar, çoğul dizge teorisinde, kültürel yazınsal sistemlere atfedilen kültürlerarası ilişkiler ve pozisyonlar aracılığıyla bu değişiklikleri açıklar. Yazınsal aktarımın yönünü özellikle üç büyük vakada belirler (Even-Zohar, 1978: 194).

Özetle, Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramı, çeviri bilimine, yazınsal sistemler ve çevrilmiş yazınlar arasındaki karmaşık ilişkiyi daha derinlemesine kavramaya yardımcı olan bir perspektif kazandırmıştır.

1.3.3. Schleiermacher'in Yabancılaştırma Kuramı

Alman düşünürü Friedrich Schleiermacher'in "*Çevirinin Değişik Yöntemleri Üstüne*" adlı çalışması ile 19. yy. başlarında çeviri kuramına büyük katkı sağladığı ve özellikle de çevrilen metnin türü ile uygulanacak çeviri yöntemi arasındaki ilişkiye özel bir önem verdiği görülür (Bıçkıcı, 2016: 25).

Schleiermacher, bu yönüyle çeviri bilim konseptini ilk kullananlardan biridir. Schleiermacher, çeviri ile ilgili çalışmalarını iki kolda yürütür: "*sanat metinleriyle bilimsel metinler ve gündelik iş yaşamını ilgilendiren metinler*". Öte yandan Schleiermacher için anlam her zaman tektir, konusunu özgün dil kullanımıyla, bilim ile sanat metinlerinde yazar kendisi oluşturur (Bıçkıcı, 2016: 25).

Schleiermacher, kaynak metin çeşidine uyacak çeviri tutumunu belirlerken iki usulün, ilki okurun yazara götürülmesi, ikincisi de yazarın okura götürülmesinin altı çizilmiştir. Sanat metinleriyle bilim metinlerinde tutulacak çeviri yolunun, okurun yazara götürülmesi olduğunu düşünür. Bu metinlerde anlamın dile getirilişi, yaratıcı yollarla gerçekleşir ve özellikle de Hermeneutik yeteneği bu aşamada ön plana çıkar (Göktürk, 2013: 19-20).

Schleiermacher çeviride, bireyler arasında gerçekleşen anlamaya yönelik görüşlerini destekleyecek dayanakları dilde aramaktadır. Schleiermacher bireyleri ve onların düşüncelerini hâkimiyeti altında bulunduran dili ise, kendi içinde iki düzleme ayırmaktadır:

- Bunlardan ilki, dilin toplumsal bir uzlaşmasıdır.
- Dilin diğer düzlemi ise, göreceli ve bireysel olmasıdır.

Öte yandan Schleiermacher, dilin dil bilgisel düzleminde tek olan anlama ulaşmayı mümkün görürken, psikolojik düzlemde bunun ancak yaklaşık olarak gerçekleştirebileceğini belirtir. Schleiermacher'ın dile yönelik geliştirmiş olduğu kuramsal düşüncelere bakıldığında, dil bilgisel yorumlama yaptığı görülebilir. Diğer yandan çevirideki metinlerin dil bilgisel yorumlamanın Schleiermacher açısından önemi ise, yorumlayıcının psikolojik yorumlama sürecinde aldığı kararlarına gerekli temel noktaları aktarmasıdır (Schleiermacher, 1977: 426).

1.3.4. Lawrence Venuti'nin Yerlileştirme ve Yabancılaştırma Kuramları

Lawrence Venuti'nin çalışması, 1990'larda kültürel yönelimli araştırmalarda anahtar eğilimleri belirlemektedir. Venuti, Alman felsefecisi Friedrich Schleiermacher'ın yerlileştirme konseptini çeviri üzerine düşünceleri doğrultusunda ifade ederek dil, söylem ve özelliğin post yapısalcı kavramlarına göre çeviri kuramlarını kültürel farklılık, ideolojik çelişki ve toplumsal değişim ile ilişkilerini ifade edecek şekilde kuramlaştırır (Venuti,2000: 340).

Çevirmenin Anglo-Amerikan kültüründeki konumunu inceleyen Lawrence Venuti'nin "*The Translator's Invisibility*" (1995) adlı kitabı çevirmenin görünmezliğine değinerek, "yerlileştirme" ve "yabancılaştırma" adlı iki çeşit çeviri stratejilerine yer

vermektedir (Venuti, 1995: 1). Bu bağlamda çevirmenin okurların beklentilerine cevap veren ve akıcı çeviri stratejileri, erek okurların çeviri metinleri kendi kültürlerinde oluşturulmuş metinler gibi okumalarına sebep olurken bir “saydamlık illüzyonunu” da beraberinde getirmektedir (Venuti, 1995: 1). Venuti çevirmenin görünmezliği konusunu şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Çeviri ne kadar akıcı olursa çevirmen o kadar görünmez olur ve büyük olasılıkla kaynak metnin anlamı ya da yazar daha görünür olur.” (Venuti, 1995:2). Bu bağlamda çevirmenleri göz önünde bulundurulmadığının altını çizen Venuti, çevirmenlerin görünmezliğine dikkat çekmektedir (Venuti, 1995). Çevirmenin yerlileştirme stratejisini benimsemesinin Venuti’ye göre çeşitli sebepleri olabilmektedir: “Çevirmen yaşadığı dönemin siyasi ve kültürel gerçekliklerine göre yerlileştirmeyi seçmiş olabilir” (Venuti, 1998: 240–241).

Batılı çeviri tarihi ve teorileri üzerine yaptığı araştırmalar sonucunda Venuti akıcılığın uzun zamandır egemen bir rol oynadığı sonucuna varmıştır, çünkü yabancı yazının İngilizce’nin batı ideolojisine dayanarak şekillenmesi beklenmektedir (Venuti, 2004). Bu nedenle, geleneksel çeviri pratiğinde yabancı bir metin, etnosentrik ve emperyalist değerle uyumlu olarak üretilir. Yani çeviri alanında savunulan ilke yabancılaştırma ya da yerelleştirme yöntemidir (Venuti, 2004).

Venuti’nin ‘yerlileştirme’ ve ‘yabancılaştırma’ kavramlarıyla açıklamaya çalıştığı erek metnin ve çevirmenin görünmez hale gelmesidir. Bu bağlamda yerlileştirmenin kaynak metnin yabancılığın en aza indirgendiği ve erek metnin erek kitle tarafından metnin kolay okunur bulunduğu durumlarda gerçekleştiği söylenebilir.

Öte yandan Venuti için, çeviri, diller ve kültürler arasındaki benzerlikleri ortaya koymayı gerektirir. Burada farklılıkların tamamen ortadan kaldırılması asla ve asla amaçlanmamalıdır. *Kültürlerini başka bir kültürde tanımak* "(Venuti, 2004: 15). Bu açıdan yazarın okura yaklaştığı durumlarda, kaynak metnin kültürel ve dilsel farklılıklarının azaltılarak yerlileştirme stratejinin benimsenmesi söz konusudur. “Çevirinin amacı kültürel bir ötekinin aynı, fark edilebilir, hatta alışılmış olarak akla getirilmesidir; bu amaç her zaman yabancı metnin tamamen yerlileştirilmeye maruz kalmasına” neden olur:

Yabancılaştırıcı çeviri sözcüğü sözcüğüne çeviriyi içermekle birlikte onunla sınırlı değildir, erek kültürün dışladığı bir kaynak

metin seçilerek çevrilmesinden erek dilde marjinal biçimlerin tercih edilmesine kadar çok farklı yöntemlerle yapılabilir (Venuti, 1995: 18).

Özetle, Lavrence Venuti'nin yerelleştirme kuramı çeviride toplumun sahip olduğu değer, kültür, ekonomi ve siyasi ereklere hizmet etmesine rağmen, Lavrence Venuti'nin yabancılaşma kuramı çeviri yapıtlar sayesinde okuru yabancı kültürlerle buluşturmaktadır. Buna ek olarak çevirmen dilsel ve kültürel boyutları ön plana alarak farklı kültürdeki bilgilerini arttırarak katkıda bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZAR, KAYNAK METİN, ÇEVİRMENLER VE EREK METİNLER

İkinci bölümde kuramsal çerçeve ışığında ilk önce yazar ve kaynak metin hakkında bilgiler verilecek olup, ikinci aşamada çevirmenler ve kitaplar hakkında bilgi verilecektir. Bu bilgiler ışığında kitabın çeviri incelemelerinden örneklere yer verilecektir.

2.1. Yazar J.K. Rowlings

Yazar hakkında bazı bilgiler vermek gerekirse, henüz 35 yaşında olan İngiliz yazar J.K. Rowling, çocuk yaşta öyküler yazmaya başlamış; bu arada Harry Potter romanlarından önce hiçbir zaman basılmamış iki roman da yazmıştır. Harry Potter romanlarını yazma fikriyse, Manchester-Londra arasında yaptığı uzun bir tren yolculuğu sırasında aklına gelmiş ve ilk romanı beş yılda tamamlamıştır. (WEB_1, 2019)

31 Temmuz 1965'te Bristol yakınlarındaki Yate Genel Hastanesi'nde dünyaya geldi ve İngiltere'de büyüdü. Babası Peter, uçak mühendisi ve annesi Anne kimya teknisyeni idi. Yazarın gençlik yıllarında annesi MS hastalığına yakalanmış ve 1990'da vefat etmiştir. Yazarın Di adında bir de kız kardeşi vardır. Verdiği röportajlarda yazar kitaplarla çevrili olarak büyüdüğünü dile getirmiştir. Küçük yaştan itibaren yazar olmayı isteyen Rowlings ilk kitabını altı yaşındayken yazar. Bir tavşanın hayatını anlattığı hikayesine "*Tavşan*" adını verir. On beş yaşına geldiğinde ise yedi lanetli elmas ve onlara sahip olan insanları anlattığı ilk romanını yazar. Exeter Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Londra'ya taşındı ve Uluslararası Af Örgütü'nde araştırmacı olarak bir dizi işte çalıştı. (WEB_2, 2016)

1990 yılında Manchester- Londra arasında sefer yapan gecikmeli bir trende otururken Harry Potter romanını yazma fikri aklına gelmiştir. Sonrasındaki beş yıl içinde serinin yedi kitabının tümünün taslağını oluşturmuştur. Çoğunlukla el yazısıyla yazdığı,

garip kâğıt parçalarına karalanmış zamanla bir yığın not haline dönüşen çalışmalarını biriktirdi. Notlarını yanına alarak, İngilizce öğretmek için kuzey Portekiz'e taşındı. Burada 1992'de Jorge Arantes ile evlendi ve 1993'te kızı Jessica'yı dünyaya gerirdi. Bir yıl sonra evliliği sona erdiğinde kızı Jessica ve *Harry Potter ve Felsefe Taşı*'nın ilk üç bölümünü içeren bir çantayla İngiltere'ye geri döndü. (WEB_2, 2016)

Edinburg'da öğretmenlik eğitimi aldı ve okullarda ders vermeye başladı, ancak her boş anında yazmaya devam etti. *Harry Potter ve Felsefe Taşı*'nın taslağını bitirdiğinde, ilk üç bölümü birkaç yayın evine yolladı ve içlerinden biri kitabın geri kalnını görmek istediğini belirten bir mektupla karşılık verdi. Yazar bunun hayatında aldığı en iyi mektup olduğunu söyler. Kitap ilk olarak Bloomsbury Çocuk Kitapları tarafından Haziran 1997'de J.K Rowling adı altında yayınlandı. ABD'de ise 1998 yılında Scholastic tarafından (yayıncının isteği üzerine) farklı bir başlık altında *Harry Potter and the Sorcerer's Stone* adıyla yayınlandı. Her biri rekor bir başarıya imza atan, altı kitap daha Harry Potter serisinde yer aldı. Serinin tüm kitapları çıkış yılına göre şöyle sıralanabilir:

- *Harry Potter ve Felsefe Taşı*
- *Harry Potter ve Sırlar Odası*
- *Harry Potter ve Azkaban Tutsağı*
- *Harry Potter ve Ateş Kadehi*
- *Harry Potter ve Zümrüdüanka Yoldaşlığı*
- *Harry Potter ve Melez Prens*
- *Harry Potter ve Ölüm Yadigarları*

2001'de, ilk kitabın film uyarlaması Warner Bros. tarafından yayımlandı ve ardından, sekizinci film olan Harry Potter ve Ölüm Yadigarları Bölüm 2'nin 2011'de yayımlanmasıyla son bulan altı kitap uyarlaması daha yapıldı. 2012 yılında şimdiye kadar 44 dile çevirilen ve BBC tarafından 2015 yılında televizyona uyarlanan yetişkinler için yazdığı ilk romanı *The Casual Vacancy/ Boş Koltuk* yayınlandı. Birçok ödül almasının yanısıra yazdığı kitaplarla milyoner olan ilk kadın yazar ünvanını koruyan J.K Rowling, 2001'den beri Dr. Neil Murray ile evi olup oğlu David (2003) ve kızı Mackenzie (2005) ile birlikte Edinburgh'da yaşamaktadır. (WEB_2, 2016)

2.2. Harry Potter and The Pilosopher's Stone: K nyeye Bilgileri

Adı: *Harry Potter and the Philosopher's Stone*

Yazar Adı: Joanne Kathleen Rowling

Yayın Yılı ve  lkesi: 1997 (İlk Basım), Londra

Yayınevi: Bloomsbury

Sayfa sayısı: 332

J.K. Rowling'in Harry Potter ocuk kitapları serisi Kuzey Amerika ve Avrupa  lkelerinde hasılat rekorları kırmakta ve büyük ilgi çekmektedir. Time Dergisinin bir haberine göre, Harry Potter dizisi 42 dile çevrilmiş ve tüm dünyada 76 milyon satmıŐtır (sayı: Aralık 17, 2000). Serinin bu başarısı bir bakıma, ilk yayınlanan Harry Potter ve Felsefe Taşı adlı romanın bir kahramanının öngörüsünü doğrular Őekildedir: "...*Harry üstüne kitaplar yazılacak — dünyamızdaki bütün çocuklar onun adını öğrenecek!*" (Rowling 1998: 13). Gerek bu seri çerçevesinde bugüne kadar yayınlanan dört roman, gerekse ilk romanı temel alan film ülkemizde de aynı Şekilde yoğun ilgi görmektedir.

Bu başarıda ađdaŐ ekonominin reklam ve magazin araçlarının yoğun biçimde kullanılmasının rol oynadığı, ayrıca yazarın kiŐisel kimliğinin de  ne çıktığı kabul edilmelidir. Gerçekten de J.K. Rowling yazın alanında kazandığı saygınlığın yanısıra, magazin basınına da konu olmaktadır. *Paris Match* dergisinin bir haberinde, J. K. Rowling'in İngiltere'de sosyal yardım parasıyla geçinmeye çalışan, boŐanmıŐ ve tek çocuklu bir anneyken, birdenbire dünyanın sayılı zenginleri arasına girmiŐtir (Aralık 2000). Bununla birlikte, Harry Potter serisinin ocuk yazın kadar yetişkin yazınının da en çok okunan kitapları arasına girmesi bu çerçevede değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, J. K. Rowling'i bir yazar olarak başarılı kılan etkenlerin arasında, kitabın ocuk kitabı olmasına rağmen, klasik roman türünde yazılması, kurgunun başarılı yapısı ve kahramanların, özellikle de Harry'nin, her çocuğun kendini  zleŐtirebileceđi bir tip olarak yaratılması vurgulanmaktadır. Ancak, kitabın çocukları büyücü olmaya özendirdiği, kadın-erkek rol dağılımı üzerine belli ölçüler dayattığı, İncil'e ve mitolojik kahramanlara göndermeler yaparak Batı hegemonyasını yaymaya çalıştığı, hatta kötü kalpli büyücü Voldemort'un Şeytanın adlarından biri olduğu yolunda bazı sert eleştiriler yazın çevreleri dışında yapılmaktadır (Grynbaum, 2001). Bu eleştiriler Harry Potter

serisinin satış başarısı ve yazınsal saygınlığının yanısıra, tanışmalı niteliğine de dikkat çekmektedir.

Kitabın ilk basımı 1997 yılında olmasına rağmen ilk kez 1999'da Türkiye'de Dost Kitabevi tarafından Mustafa Bayındır'ın çevirisiyle yayımlanmış, sonra ise Yapı Kredi Yayınları tarafından 2001 yılında Ülkü Tamer'in çevirisiyle basılmıştır.

“Harry Potter” la geçen yirmi yılın ardından Rowling, kendi yarattığı çocuk sihirbazını kitaplar, filmler, bir oyun, bir tema parkı ve daha fazlasını içeren bir eğlence grubuna dönüştürdü.

2.2.1. Harry Potter Kitabına Genel Bakış

Erek metnin kapağında kaynak metnin ilk baskısında kullanılan Mary GrandPre tasarımlı resim kullanılmıştır. Ön kapakta Harry Potter Quidditch oynadığı sırada altın Snitch'i yakalamaya çalışırken resmedilmiştir. Cübbeli ve süpürgelidir. Çevirmenin ismi ön kapakta yer almıştır. Arka kapakta ise resmin devamı niteliğinde bir baykuş ve büyücü bir adam vardır. Kitabın konusundan ve yazarın özgeçmişinden de kısaca bahsedilir.

Kaynak metnin ön kapağında ise Harry Potter serisinin on beşinci yılına özel bir kapak resmi tasarlanmış ve o kullanılmıştır. Kitapta geçen bir bölümden yola çıkarak satranç sahnesi resmedilmiştir. Arka kapakta karakterlerin trene bindikleri dokuz onbeş peronu, bir bavul ve kafeste bir baykuş çizilmiştir. Ayrıca kitabın kısa bir özeti ve çeşitli gazete ve dergilerin kitap hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir.

Harry Potter ve Felsefe Taşı, kötü kalpli akrabaları Dursleyler tarafından büyütülen on bir yaşındaki yetim Harry Potter'ın hikâyesini anlatmaktadır. On bir yaşına kadar türlü eziyete maruz kaldığı bu evde Harry'nin merdiven boşluğundaki bir dolapta uyuduğundan bahsedilmiştir. On birinci doğumgününde gizemli mektupların ortaya çıkmasının ardından, yarı dev Hadrig'in ziyaretiyle Harry ailesinin ölümü ve kendisiyle ilgili önemli bir gerçeği öğrenir. Ailesi sandığı gibi bir trafik kazasında ölmemiş, karanlık bir büyücü olan Voldermort ile girdikleri bir düellodan sağ çıkmamışlardır. Aynı düelloda o sırada bebek olan Harry, Voldermort'un ölmesi için yaptığı büyünün ters tepmesiyle hayatta kalmış fakat alnında şimşek şeklinde bir yara almıştır. Büyücülük âleminin en ürkütücü büyücüsünü daha bebekken yenmeyi başaran Harry büyük bir üne

sahiptir fakat Dursleylerle yaşadığı sırada akrabaları tüm bu olup bitenlerden ona bahsetmez.

Hogwards Büyücülük Okulu'na davet edildiğini öğrenen Harry hiç düşünmeden kötü anılar biriktirdiği akrabalarının yanından ayrılarak okula gider. Harry, zamanla hayal gücünün ve maceraperestliğin ödüllendirildiği bu alternatif dünyaya alışmaya başlar. Derslerde gücünü ortaya çıkartmayı ve kontrol etmeyi öğrenir. Bütün bunlara alışırken, aynı zamanda okulda edindiği yakın arkadaşları Ron ve Hermione ve onu korumayı görev edinen okul müdürü Dumbledore ve bekçisi Hadrig'in yardımıyla en büyük korkularıyla yüzleşip onları yenmesi gerektiğini keşfeder. Okulda geçirdiği ilk yılı konu edinen kitap, Harry Potter ve arkadaşlarının maceralarını ve okulda gizlenen değerli bir taşı, gücünü ve görünürlüğünü geri kazanmak için çalmaya çalışan Voldermort'tan nasıl kurtardıklarını anlatmaktadır.

2 yıl üstüste prestijli bir ödül olan *Children's Book Award*'u kazanan ve 30 haftadan fazla bir süre *New York Times* ve *USA Today* dergilerinin çok satan listelerinde olmayı başaran serinin hem çocuklar hem de yetişkinler için bir büyü yarattığı söylenebilir. Serideki her kitap kronolojik olarak akrabaları Dursleylerden kaçan yetim Harry'nin Hogwards Cadılık ve Büyücülük Okulu'ndaki bir yılını konu edinir.

Rowling'in, hemen hemen hergün okulda şiddet haberleriyle okula ve eğitim sürecine olan inançlarını yitiren okurların kitapta oluşturduğu ahlak ve görgü kurallarıyla harmanladığı disiplinli okul atmosferi ve entelektüel merakı ve heyecanı destekleyen eğitim sistemi ile yeniden kazanmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Kitapta Hogwards Cadılık ve Büyücülük Okul'u çocuklar için şiddet ve zulumdan arındırılmış bir cennet olarak gösterilmemiş, bunun yerine çocuklara kötüler ve kötülükler dolu bir dünyada nasıl yaşayacaklarını ve bunlara karşı nasıl mücadele edeceklerinin öğretildiği bir okul olarak tasvir edilmiştir. Harry bir büyücü olduğunu öğrendiği andan itibaren artık hiçbir yerin güvenli olmadığı bilgisiyyle yoluna çıkan her ne zorluk olursa olsun baş etmek zorunda olduğunu bilir. Kitaptaki en korkutucu tehdit, Harry'nin ailesini öldüren ve göz kamaştırıcı gücünü her an geri kazanma tehditinde bulunan karanlık büyücü Voldemort'tur. Dursleyler'in, garipliklerinden ve büyü güçlerinden zaman zaman korktukları ve kızdıkları Harry'e karşı zalim tutumları Muggle (büyülü olmayan) dünyadaki kötülüğü temsil eder. Kötülüğün hem büyü hem de Muggle âlemini etkilemesiyle kitapta sadece iyi olan karakterlerin sonradan kötü çıkabileceği

gerçeğiyle değil aynı zamanda kötülüğün ve şiddetin bildiğimiz, tanıdığımız ev ve okul gibi güvenli yerlere bile girebilmesiyle gerçek hayatın dürüst bir tasviri çizilmiştir.

Kitap, gençlerin korunma için yalnızca yetişkinlere güvenmek zorunda olmadıklarını, kendi beceri ve yetenekleriyle güçlendiklerini hissedebileceklerini gösteriyor. Sonuçta, Harry ve en iyi iki arkadaşı Ron Weasley ve Hermione Granger, sihir bilerek doğmamışlardır; sadece büyüler ve panzehirleri öğrenmeye yeni başlıyorlardır. Ana karakterler sihir kullanarak savaşlarını kazandıklarını düşünüyor olsalar da, okuyucular kısa zamanda bu genç sihirbazların düşmanlarını yenmek için sadece metaforik olarak büyülü olan nitelikleri birleştirdiğini fark ederler. Harry, Ron ve Hermione'nin her biri gruba benzersiz ve vazgeçilmez bir şey getirir. Birlikte çalışmanın kötülüğü yenmenin tek yolu olduğunu gösteriyorlar. Rowling kitabında, sihirbazlığın faydalı ve eğlenceli olmasına karşın gerçekten büyülü olanın arkadaşlık ve karakter olduğunu vurgular.

Gerçeği ve fanteziyi bir araya getiren roman birçok yönden “gerçekle bağdaşmaktadır”, çünkü öğrencilerin derslere katılmaları, ödev yapmaları, düşman öğretmenlerin yanı sıra okulun zorbaları ile uğraşmaları ve herhangi bir İngiliz devlet okulunda yaşayabilecekleri “rakipleri ve gerginlikleri” yaşamaları gerekmektedir (154). Benzer şekilde, Manlove gerçek hayat ve Hogwarts okul hayatının fantastik dünyası arasında bir paralellik çizer: Bir büyücü olmak, bir bilim adamı ya da memur olmak gibi düzenli okul sınavları ve OWLS ya da NEWTs gibi sertifikaların alınmasını gerektiren bir öğrenme süreci haline getirilir (Tokdemir,2008: 83).

Öykülerdeki çocuklar diğer çocuklar kadar çok şey yaparlar -yemek, uyku, oyun oynamak, arkadaş ve düşman edinmek, bazen öğrenmek, spor yapmak ve tatillerde eve gitmek gibi- ancak bütün öğrenimleri gerçekliği büyü ile yönetmeye adanmıştır: ve okul konuları Karanlık sanatlara karşı savunmadan büyülü yaratıklara kadar uzanır. Botanikte fasulye yetiştirmek yerine herbolojide adamotu büyütürler; matematik öğrenmek yerine ise kehanette bulunurlar. Zıtlıklarla kitaba yansıyan bu sürekli gerginlik kitaplara kalıcı bir enerji verir (2003:187). Bu yüzden, Harry'nin dünyasında büyü doğuştan gelen bir yetenek olarak kabul edilmez, aksine zamanla ve uygulama ile hâkim olması gereken bir bilim veya sanattır. Bu nedenle, geleneksel okul hayatı ile Hogwarts arasında çok sayıda (83) benzerlikler vardır (Tokdemir,2008: 83).

Öte yandan John Pennington, Rowling'i ciddi bir şekilde kınar ve yazarın gerçeği bir kenara bırakamayacağını ve bunun dışında bir metafor yaratamayacağını savunur. Kathryn Hume'nin literatürü şekillendiren iki dürtünün özetini aktarır: “taklit etme arzusu” ve “verileni ve gerçekliği değiştirme isteği”; ikincisi fanteziyi tanımlar. Hume'nin fantezinin tanımını “fikir birliği gerçeğinden ayrılmak, yazına özgü bir dürtü ile canavarlardan metafora kadar sayısız varyasyonda tezahür etmek” olarak nitelendirdiğini savunmaktadır ve şu sonuca varır (Tokdemir,2008: 83).

Temel bir düzeyde, Rowling bu uzlaşmış gerçeklikten ayrılma konusunda isteksizdir, ya da bunu başaramamıştır; romanları, tüm “büyülü” tuzakları için, eşzamanlı olarak kaçmak istediği gerçeğe bir bütün olarak dayanarak, sıradan gerçeklikte şekillenir. Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu, örneğin, yaygın İngiliz okul uygulamalarının bir tutam büyü dokunuşla birlikte gerçekçi bir tanımlamasıdır. Bu büyü, aslında tamamen gerçeklikten aktarılmış durumdadır- çeşitli iksir dersleri sıkıcı okul müfredatlarını yansıtmaktadır. Büyü gerçeklikle olan ilişkisi ile tanımlanmaktadır (79 – 80).

Her ne kadar Hogwarts'ın betimlemesi geleneksel İngiliz okul hayatına çok şey borçlu olsa da fantezi unsurları ayrıntıların betimlenmesinde açıkça görülür. Rowling, günlük nesnelere fantezinin mizahi unsurlarına dönüştürmede yaptığı renkli açıklamalar sayesinde, kendi bankasıyla yepyeni bir dünya yaratıyor, Gringotts; gazete, the Daily Prophecy; döviz sistemi, Büyü Bakanlığı ve mektup ve paketlerin tesliminden sorumlu sadık baykuşlardan oluşan posta servisi ve tüm bu titiz ayrıntılar kitaba yenilik ve entelektüellik katıyor. Örneğin, Harry'nin okul masraflarını karşılamak için paraya ihtiyacı olduğunda, Hagrid onu ebeveynlerin bıraktığı parayı kullanması için Gringotts'a, bankaya, götürür. Harry gördüklerinden şaşkına dönerken, orada çalışan goblinler ve binanın iç kısmı özenli bir şekilde sunulmaktadır (Tokdemir,2008: 85):

Goblin, Harry'den bir kafa boyu kadar daha kısaydı. Esmerdi, zeki bir yüzü, sivri bir sakalı vardı ve Harry çok uzun parmakları ve ayakları olduğunu fark etmişti. İçeri girerlerken öne doğru eğilerek selam vermişti. Bir çift goblin gümüş kapılardan geçip geniş mermer salona geçerken onları eğilerek selamlamıştı. Yaklaşık yüz kadar goblin, uzun bir tezgâhın arkasındaki yüksek taburelerde oturuyor, büyük defterlere bir şeyler karalıyor, pirinç terazilerdeki paraları tartıp, değerli taşları gözlüklerle inceliyordu. Salon boyunca sayamayacak kadar çok kapı vardı ve çok daha fazla goblin insanlara bu kapıların içerisini ve dışarısını göstermekle meşguldü (PS 82-83).

Goblinleri giysileriyle ve işleriyle insanlaştırmamanın yanı sıra, bu fantezi yaratıklarının modern yaşamın temel kurumlarından biri ile birleştiren romancı, bu büyülü dünyanın harikalarını gösterişli bir şekilde sunar ve bu dünyada kullanılan kurgusal para birimini sunarken titiz tarzını korur (Tokdemir,2008: 85):

“Altın olanlar Galloenlar. 17 gümüş Sickle bir Galleon eder ve 29 Knuts da bir Sickle eder” (PS 85-86).

Harry, Hogwarts'a trenle yaptığı yolculukta bu dünya hakkında daha fazla eğlenceli yeniliklerle karşılaşır. Kompartımanını Ron ile paylaşan Harry, yeni arkadaşını tanımaya koyulur ve karınlarını doyurmak için heyecan verici bir deneyim olacak tatlı ve pasta satın almaya koyulur. Cepleri altın ve gümüş ile dolu olduğundan hayatında ilk kez şeker çubuğu alacak kadar paraya sahiptir ve “olabildiğince çok şeker çubuğu almaya hazırdır” (PS 112). Fakat alışkın olduğu çubukları bulamaz. Bunun yerine “En İyi Balonlu Sakızlar, Çikolata Kurbağaları, Kabak Macunları, Kazan Pastaları, Meyan Kökü Çubukları ve Harry'nin hayatında hiç görmediği birçok garip şey vardır.” (PS 112). En kapsamlı açıklamaya sahip olan “Bertie Bott'un EveryFlavour Bean'leri”, sözcüğünün tam anlamıyla her lezzeti sunmaktadır. Ron çikolata, nane ve marmelat gibi tüm sıradan olanları alabilmenin yanı sıra ıspanak ve karaciğer ve işkembe de alınabileceğine dikkat çeker. George da bir keresinde sümük aromalısnı aldığını hatırlar (PS 115).

Harry Potter kitaplarında çok beğenilen ve hatırlanan bir başka detay da bu dünyada canlandırılan fotoğraflarla ilgilidir. Çikolata Kurbağasının tadını çıkarırken, Harry içindeki kartı alır ve kartın "bir erkeğin yüzünü gösterdiğini" fark eder.” Karttaki adam yarım ay gözlüğü takıyor, uzun bir çarpık burnu var ve uzun gümüş saçları ile sakallı ve bıyıklı bir yüze sahip. Resmin altında ise Albus Dumbledore adı var (PS 113). Ancak, şaşırtıcı bir şekilde, kartı geri çevirdiğinde Dumbledore'un yüzü kaybolur. Ron'a sorduğunda ise arkadaşı ona “İyi de; bütün gün orada takılmasını bekleyemezsin. Geri dönecektir” diye cevap verir (PS 114), ve tıpkı Ron'un açıkladığı gibi, kısa sürede Dumbledore resme geri döner ve Harry'ye gülümser. Bununla birlikte, dünyasındaki ve buradaki fotoğraflar arasındaki farklılıkları keşfettikten sonra şaşkına dönen yalnızca Harry değildir, çünkü “Muggle dünyasında, insanların sadece fotoğraflarda kaldıklarını” söylediğinde, Ron hayret eder ve “Öyle mi? Ne, hiç hareket etmiyorlar mı? Garip!” diye cevap verir (PS 114). Böylece, Rowling sadece Ron'un bir parçası olduğu büyülü dünyayı

değil, aynı zamanda Harry'nin arkadaşına çok farklı görünen büyülü dünyasını da yabancılaştırır (Tokdemir,2008: 83).

Alternatif dünya, heyecan verici Quidditch maçlarıyla gerçeklikten daha da uzaklaşır. Ron tarafından “dünyanın en iyi oyunu” (PS 119) olarak sunulan Quidditch, Harry'nin uzmanlaştığı uçan süpürgelerde oynanan “kriket, futbol ve hokeyin” bir karışımı olarak açıklanabilir” (Lurie 116). Profesör McGonagall, Harry'nin süpürgesini kullanma konusundaki üstün yeteneğini keşfedince, Gryffindor'un Quidditch ekibi için yeni ve en genç Arayıcı olmasını önerir ve gizlice, ona olan inancını yeniden canlandırmak için ona Nimbus 2000'i, en hızlı spor süpürgesini gönderir. Böylece, Harry, her iki tarafta da yedi oyuncu tarafından oynanan oyunun kurallarını açıklayan Takım Kaptanı Oliver Wood'un dikkatini çeker. Quaffle, Bludgers ve Snitch gibi üç top seti ile birlikte dört oyuncu kategorisi vardır: Chasers, Keepers, Beaters ve Seekers, Oliver Wood, Snitch'in ve Seeker'in rolünü şöyle açıklar (Tokdemir,2008: 86):

Bu Altın Snitch ve bu oyunun en önemli topudur. Yakalanması çok zor çünkü görebilmek için çok hızlı. Bunu yakalamak için Seeker'in görevidir. Diğer takımın Seeker'ından önce onu elde etmek için Chasers, Beaters, Bludgers ve Quaffle'a girip çıkmanız gerekiyor. Herhangi bir Seeker Snitch'i yakalarsa, takım ek bir yüz elli puan kazanır, böylece neredeyse her zaman kazanırlar. Bu yüzden Seeker'lara bu kadar çok faul yapılır. Bir Quidditch oyunu yalnızca Snitch yakalandığında sona erer, bu yüzden çağlar boyunca devam edebilir. Rekorun üç ay olduğunu düşünüyorum, oyuncuların biraz uyuyabilmeleri için yedek oyuncular bulmaları gerekmişti.” (PS 185)

Kuralları ve terminolojisi ile yepyeni bir oyun icat eden Rowling, büyülü alternatif dünyaya daha fazla canlılık ve gerçekçilik katıyor. Anne Hiebert Alton'un savunduğu gibi “modern çağın iyi spor hikâyeleri okuyucuları oyuna dâhil ediyor ve Rowling, bu özel oyunu bir okuyucunun sadece hayallerinde oynayabileceği gerçeğine rağmen bunu yapmayı başarıyor” (154). Hiebert Alton bunu takım arkadaşları ve oyunlarıyla antrenman yaparken Harry'nin deneyimlerinin ayrıntılı açıklamaları ile değil, aynı zamanda maçlarda komik ve eğlenceli Lee Jordan'ın yorumu ile oyunun okuyucuyu büyülediğini savunuyor (154). Slytherin ve Gryffindor arasındaki şiddetli maçta Lee Jordan'ın mizahi yorumu şöyledir (Tokdemir, 2008: 87):

"Ve Quaffle, Gryffindor'dan Anjelina Johnson tarafından hemen yakalandı-o kız mükemmel bir Chaser ve de oldukça çekici ..."

–“JORDAN!” “Üzgünüm Profesör.”

Ve orada gerçekten harika şeyler yapıyor, Alicia Spinet'e düzgün bir geçiş, Oliver Wood'un geçen yılki rezervi – Johnson'a geri döndü ve - Hayır, Slytherin Quaffle'ı aldı, Slytherin kaptanı Marcus Flint Quaffle'ı aldı ve gidiyor – Flint orada bir kartal gibi uçuyor – hayır, Gryffindor Keeper Wood tarafından mükemmel bir hareket ve Gryffindor Quaffle'ı yakaladı. Gryffindor'dan Chaser Katie Bell orada ve Flint'in etrafında güzel bir dalış, sahadan çıktı ve – EYVAH- bu acıtmış olmalı, kafasını bir Bludger'a çarptı. (PS 202).

Jordan'ın heyecanlı yorumları, zaman zaman Profesör McGonagall tarafından kesintiye uğrasa da okuyucuları seyirciler arasındaymış gibi hissettirmeyi başarıyor ve böylece “süpürge üzerinde uçan ve kanatlarla büyülü bir nesneyi kovalayan oyuncular tarafından oynanan bir oyunun fantastik unsurlarını daha ikna edici ve inanılır bir hale getiriyor.” (Hiebert Alton 155).

“Alışıl gelmedik” bir ortam olarak, Hogwarts gotik bir ortamın bazı temel özelliklerini bünyesinde barındırıyor: bir uçurumun üzerinde görkemli bir kalede bulunan, gizemli ve yasak koridorları (PS 174) ve kuleleri olan bir okul, “duvarların etrafındaki cam kavanozlarda yüzen turşusu kurulmuş hayvanlar olmadan da yeterince ürkütücü” soğuk zindanlar (PS 149), eksantrik, inci beyazı ve kısmen şeffaf hayaletler (PS 127), fısıldayan ve işaret eden tablolar (PS 141), öğrenciler ilerledikçe, “kalplerimizin en derin, en umutsuz arzularını” gösteren büyülü aynalar (PS 230) ve mitolojik yaratıklar. Hogwarts, Harry'nin Privet Drive'da kulluk içinde geçirdiği istikrarlı ve sefil yaşamın tam tersi olarak Hogwarts, eşsiz ve büyülü mimarisi ile bile dinamik ve şaşırtıcı bir hayat sunuyor çünkü Hogwarts'da hiçbir şey aynı kalmıyor (Tokdemir,2008: 88):

Hogwarts'ta yüz kırk iki merdiven vardı: yan, süpürücü olanlar; dar cılız olanlar; bazıları bir Cuma günü farklı bir yere götürürdü; bazıları da, son anda ortadan kaybolarak zıplaman gerektiğini sana hatırlatırdı. Ve nazikçe sormadığın sürece açılmayan kapılar vardı, ya da doğru yerden gıdıklamadığında açılmayan kapılar... ve kapı dahi olmayan kapılar da vardı, aslında bir kapıyı taklit eden sağlam duvarlardı. Her şeyin nerede olduğunu hatırlamak da çok zordu, çünkü her şey her an hareket ediyordu. Portrelerdeki

insanlar birbirlerini ziyaret etmeye devam ediyordu ve Harry zırhların kendi başlarına yürüyebileceğinden emindi. (PS 145).

Hogwarts, sunduğu bolluk ile Privet Drive'dan farklıdır. Eskiden, Privet Drive'da Harry, korkunç kuzeni Dudley için yumurta kızartmak zorundaydı ve yalnızca Dudley'den arta kalanları yemek zorundaydı ki bu asla fazla değildi. Eski kıyafetlerini giyerken Dudley'nin aldığı abartılı doğum günü hediyelerini sanki bir “sümüklü böcekmiş” gibi izlerdi” (PS 30).

Bununla birlikte, Hogwarts'daki hayatı ise tam tersidir, çünkü burada Harry, Hagrid, Dumbledore ve Profesör McGonagall tarafından bakılmaktadır ve de hepsi çocuğa paha biçilmez hediyeler vermektedir. Teyzesinin evinde katlanması gereken kötü koşullar ile Hogwarts'daki hayatı arasındaki fark, lüks ve büyüğü büyük salonun sunumunda açıkça görülebilir.

Harry hiç böyle garip ve görkemli bir yer hayal etmemişti. Salon, öğrencilerin geri kalanının oturduğu dört uzun masa üzerinde havada asılı duran binlerce ve binlerce mum tarafından aydınlatılıyordu. Bu masalara parlak altın tabaklar ve kadehler seriliydi. Salonun üst kısmında öğretmenlerin oturduğu başka bir uzun masa vardı... Öğrenciler arasında ve burada hayaletler matlaşmış gümüşleri parlatıyorlardı. Kendine bakan tüm gözlerden kurtulmak için Harry yukarı baktı ve yıldızlarla süslenmiş kadifemsi bir siyah tavan gördü. Hermione'nin fısıltısını duydu, “*Dışarıdaki gökyüzüne benzemesi için büyüyle yapılmış. Hogwarts: A History'de okumuştum.*” (PS 119 – PS 120)

Privet Drive'da katlanmak zorunda kaldığı sefil koşullara kıyasla, Hogwarts, Harry'nin hayal ettiği eve daha çok benzemektedir. Pofuduk koltuklarla dolu rahat, yuvarlak bir oda olan Gryffindor öğretmenler odası ile derin kırmızı kadife perdelerde asılı dört beş posterli (PS 142) rahat bir yatakhane olan Hogwarts, Harry'nin uyumak için içine girdiği soğuk dolapta eksik olan sıcaklığı, hoşnutluğu ve rahatlığı temsil eder. Hogwarts, daha önce Gringotts'ta bulunan ancak okula getirilen Nicolas Flamel tarafından yapılan değerli filozof taşı koruduğu için de benzersiz ve büyüdür. Taş sadece herhangi bir metali saf altın haline getirmekle kalmaz, aynı zamanda içeni ölümsüz kılan yaşam iksirini de üretir (PS 238). En yetenekli profesörler tarafından yapılan büyülerin yanı sıra, taş Hagrid tarafından Dumbledore'a ödünç verilen efsanevi bir yaratık tarafından korunmaktadır: ironik olarak Fluffy adında üç başlı bir köpek. (PS

209). Bir gece Harry, Hermione ve Ron köpeği üçüncü katta yasak koridorda dolaşırken keşfederler ve neden yasak olduğunu anlarlar (Tokdemir,2008: 83):

Doğrudan bir canavarın gözlerine bakıyorlardı; bu, tavan ile zemin arasındaki bütün alanı dolduran bir köpekti. Üç kafası vardı. Seyiren ve titreyen, çılgınca bakan gözleri, üç burnu, salyası akan üç ağzı ve sarımsı köpek dişlerinden iplik gibi akan salyaları vardı. Oldukça hareketsiz duruyordu, altı gözü de onlara bakıyordu ve Harry henüz ölmemi olmalarının tek sebebinin aniden ortaya çıkmalarının onu şaşkınlığa uğrattığını biliyordu, ama bu hızla üstesinden geliyordu, o gök gürültüsü kadar korkunç hırıltıların ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu. (PS 175-176).

2.3. Çevirmenler

Bu bölümde çevirmenler hakkında bilgi verilecektir.

2.3.1. Mustafa Bayındır

1977 yılında İstanbul' da doğdu. İlkokul ve lise eğitimini Bursa' da tamamladı. 1999 yılında ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. Çevirisini yaptığı Harry Potter ve Büyülü Taş/ J.K. Rowling 1999 yılında; Jack Maggs/ Peter Carey 2004 yılında Dost Kitabevi tarafından yayımlandı. 2002' de İstanbul' da başladığı bankacılık mesleğine 2015' den beri İngiltere' de devam etmektedir.

2.3.2. Ülkü Tamer

20 Şubat 1937'te Gaziantep'te doğdu. Ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1958'de Robert Kolej'i bitirdi. Bir süre İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nde okudu. 1964-1968 arasında özel tiyatrolarda oyunculuk yaptı. Tiyatroyu bıraktı, çeviri çalışmalarına ağırlık verdi. *Milliyet Yayınları'nı*, *Milliyet Çocuk*, *Milliyet Sanat Dergisi* ve *Sanat Olayı* dergisini yönetti. İlk şiiri 1954'te "*Kaynak*" dergisinde yayınlandı. *Pazar Postası*, *Yelken*, *Yeditepe*, "*a*" gibi dergilerde çıkan şiirleriyle tanındı. 1959'da basılan ilk şiir kitabı "*Soğuk Otların Altında*" ile başlayarak İkinci Yeni duyarlılığını yansıtan soyutlamalara yönelik, yoğun ve özgün bir imgeanlayışı geliştirdi. Yalın bir dil kullandığı şiirlerinde giderek toplumsal kaygılar ve düşünce öğeleri ağırlık kazandı. Her dönemde kendine özgü olmayı başardı. Türkü, koşma tadında, masalları, doğa görüntülerini,

çocuksu duyarlılığını yansıtan özgür çağrışımların beslediği neşeli, humor yüklü şiirler yazdı. (WEB_3, 2007)

Eserleri:

Şiir:

Soğuk Otların Altında (1959)

Gök Onları Yanıltmaz (1960)

Ezra ile Gary (1962)

Virgülün Başından Geçenler (1965)

İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür (1966)

Sıragöller (1974)

Seçme Şiirler (1981)

Antep Neresi (1986)

Yanardağın Üstündeki Kuş (toplu şiirler, 1986)

Ben Sana Teşekkür Ederim (2003)

Bir Adın Yolculuktu (2014).

Antoloji:

Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi (1982)

Öykü:

Alleben Öyküleri (1991 Yunus Nadi Öykü Armağanı)

Çocukluğumdaki Bayramlar (Alleben Öyküleri)

Anı:

Alleben Anıları (1997)

Yaşamak Hatırlamaktır (1998)

Bir Gün Ben Tiyatroydayken (2003)

Çocuk Kitapları:

Şeytanın Altınları (1989)

Pullar Savaşı, Günışığı Hoşça Kal (2000)

Tele Yunus

Çocuklara Genel Kültür

Ne Biliyorum?

Hangisi Doğru?

Tiyatro:

Kadı

Senaryo:

Bir Milyara Bir Çocuk

Beni Bekledinse

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEMSEL ÇERÇEVE

Üçüncü bölümde kaynak metne bakarken çizdiğimiz kuramsal çerçeveye göre Çeviribilimin yeterlilik, kabul edilebilirlik, yerleştirme, yabancılaştırma ve çevirmenin görünürlüğü kavramlarını kullandık. Şimdi yine aynı doğrultuda kuramsal çerçeveden ayrılmadan aşağıdaki başlıkları inceleme ölçütleri olarak belirleyip Ülkü Tamer çevirisini inceleyip bir sonraki bölümde veri olarak incelenecek örneklere geçeceğiz. Çalışmanın veri inceleme yöntemini oluşturan bu ölçütleri şöyle sıralayabiliriz:

- Genel dil kullanımı (dilbilgisi)
- Sözcük seçimi
- Ünlem ifadeleri
- Deyimsel ifadelerin aktarımı
- Anlam kaymasına neden olan ifadeler
- Uzun cümlelerin aktarımı
- İkilemeler
- Erek dilde yeni sözcük üretimi
- Şiirlerin çevirisi
- Çevirmen notları

3.1. Dil Kullanımı (dilbilgisi)

Mustafa Bayındır kaynak metnin ölçüsüne uygun bir çeviri yapar. Hedef okuyucular için, özellikle kitapların öncelikli olduğu çocuklar için yabancı çeviriye hitap etmekte yani yabancılaşma stratejisini kullanmaktadır. Ülkü Tamer 'in çevirisi genel olarak yerleştirilmiştir. Sözcüklerin Türk ifadeleriyle değiştirilmesinin süratli olması dikkat çekmektedir (Özkan,2009: 74).

Şeytani yaratığa Fluffy’i nasıl geçeceğini ben söyledim! Ben söyledim! Ölmüş olabilirdin! Hepsi bir ejderha yumurtası yüzünden! Bir daha içmeyeceğim! İcdaraltanlar’ın arasında yaşamak üzere sepetlenmem gerekir! (Bayındır: 261).

Fluffy’i nasıl atlatacağını ben söyledim o alçağa! Ben söyledim! Bir tek bunu bilmiyordu, onu da ben söyledim! Ölebilirdin! Bir ejderha yumurtası uğruna! Bir daha ağzıma içki koymayacağım! En iyisi, atsinlar beni buradan, bir Muggle olarak yaşayayım! (Tamer: 269).

3.2. Sözcük Seçimi

EM: "Sevinin, o Kim-Olduğunu-Bilirsin-Sen sonunda gitti! "

KM: "Rejoice, for You-Know-Who has gone at last! "

* Çevirmen kaynak metinde geçen bu takma isimi Kim-Olduğunu-Bilirsin-Sen şeklinde çevirmiştir. Filmde ise ve serinin daha sonraki kitaplarında da bu takma isim İsmi-Lazım-Değil şeklinde kullanılmıştır. Ülkü Tamer serinin ilk kitabında tutarlı çeviri yapsa da serinin sonraki kitaplarındaki farklı kullanım seri içerisinde tutarsız bir çeviri örneği oluşturmuştur.

EM: "Hoşgeldiniz!" " dedi. "Hogwarts'ta yeni bir yıla hoşgeldiniz! Şölen başlamadan önce bir şeyler söylemek istiyorum. Söylüyorum iste: Zırla! Tırla! İncik! Boncuk! "

KM: "Welcome!" he said. "Welcome to a new year at Hogwarts! Before we begin our banquet, I would like to say a few words. And here they are: Nitwit! Blubber! Oddment! Tweak! "

* Tekerleme gibi yazılan bu sözcük gurubunu çevirmen erek dilde uyak düzenini tutturacak şekilde çevirmiştir. Kulağa hoş gelen bir bütünlük ve akıcılık elde edildiği söylenebilir.

EM: "Harry saçlarını sınıf arkadaşlarının toplamından daha sık kestiriyordu, ama fark etmiyordu, saçları boyuna büyüyordu iste, fişkrircasına. "

KM: "Harry must have had more haircuts than the rest of the boys in his class put together, but it made no difference, his hair simply grew that way - all over the place. "

* Çevirmenin ‘simply’ zarfı için ‘boyuna’ zarfını kullanması erek metinde kaynak metindeki anlamın eşdeğerinin yakalanmasını sağlamıştır. Aynı şekilde kaynak metindeki "- all over the place " açıklaması yine bir zarfla ‘fişkırıcasına’ şeklinde anlamı pekiştirecek şekilde erek metne aktarılmıştır.

EM: "Sınıfımda kim dalga geçerse, pılısını pırtısını toplayıp buradan gider, bir daha da dönemez. Benden uyarması. "

KM: "Anyone messing around in my class will leave and not come back. You have been warned."

* Kaynak metindeki anlam erek metinde deyimsel bir ifadeyle verilmiştir. Günlük dile yakın bir tercihle kabuledilebilir bir çeviri yapıldığı görülmektedir.

EM: "Ben birşey yapmayacağım ki," demişti Harry, "yeminle..."

KM: "I'm not going to do anything," said Harry, "honestly . . ."

* Çevirmen kaynak metindeki zarf kullanımını ‘honestly’,erek metinde Türkçe ifadeye daha yakın ve günlük dilde çok kullanılan bir sözcükle kaynak dile çevirmiştir. Vurgu erek dile aktarılmıştır.

EM: "Petunia Teyze gözyaşlarına boguldu, karşısındakinin Tini Minicik Dudleycik olduğuna inanmadığını söyledi, ne kadar yakışıklıydı, ne kadar büyümüştü. "

KM: "Aunt Petunia burst into tears and said she couldn't believe it was her Ickle Dudleykins, he looked so handsome and grown-up. "

* Ickle’in sözlükteki karşılığı küçüktür. Çevirmen küçüklük anlamını veren –cik ekini isme eklemiş anlamı pekiştirmek içinde ickle sözcüğünün dilimizde daha çok kullanılan

şekliyle yani Tini Minicik olarak çevirmiştir. Türkçe bir şarkıdan esinlenmiş olabilir. Kabuledilebilir bir seçimdir.

EM: "Bütün sınıfın asıl merakla beklediği Karanlık Sanatlara Karşı Savunma'ydı, ama Quirell'in dersleri panayıra dönüyordu biraz. "

KM: "The class everyone had really been looking forward to was Defense Against the Dark Arts, but Quirrell's lessons turned out to be a bit of a joke. "

*Çevirmen 'joke' sözcüğünü sözlük karşılığı ile çevirmektense bağlama uygun bir seçim 'panayır' sözcüğü ile ifade etmiştir. Kaynak metindeki anlamı erek metinde sağlamıştır.

EM: "Zavallı yavrucak- tevekkeli yapayalınızdı. Şaşırmıştım ben de. Perona nasıl gidileceğini sorarken öyle terbiyeliydi ki."

KM: "Poor dear — no wonder he was alone, I wondered. He was ever so polite when he asked how to get onto the platform."

* Tamer, kaynak metindeki deyimsel kullanıma dilimizde kabul edilebilirliği yüksek ve yaygın bir ifadeyle karşılık bulmuştur. Eski bir kullanım olsa da anlamı yeterli bir şekilde vermiştir. Bu kabul edilebilirliği oldukça yüksek bir çevirmen kararı örneğidir.

EM: "Dudley, Harry'ye, "Seninle konuşmak için kim böyle yırtınır ki" diye sordu şaşkınlıkla. "

KM: " "Who on earth wants to talk to you this badly?" Dudley asked Harry in amazement. "

*Kaynak metindeki zarf kullanımı Türkçedeki günlük dil kullanıma uygun bir şekilde mecaz anlamlı bir ifadeyle çevrilmiştir. Bu kabul edilebilirliği oldukça yüksek bir çevirmen kararı örneğidir.

EM: "Hagrid, "Teşekkürle değmez," dedi boğuk bir sesle. "

KM: " "Don' mention it," said Hagrid gruffly. "Don' expect you've had a lotta presents from them Dursleys. "

*Çevirmenin kararı düz çeviri etkisi yaratmaktadır. Bu ifadenin ‘Lafı bile olmaz’ şeklinde çevrilmesi daha kabuledilebilir görünmektedir.

EM: "Neden mi? Neden olacak, Harry, herkes sorunlarını çözmek için büyü pesinde koşar da ondan. Yok yok, biz bize kalalım, daha iyi."

KM: "Why? Blimey, Harry, everyone'd be wantin' magic solutions to their problems. We're best left alone. "

*Blimey’in sözlük anlamı bir ünlem ifadesi olarak ‘vay canına’dır. Fakat çevirmen kaynak metindeki bağlama uygun bir sözcük seçimiyle tercihini ‘neden olacak’tan yana kullanmıştır. Anlam korunmuş, bağlama uygunluk sağlamıştır.

EM: "Bak, Harry, ben Çatlak Kazan'da bir tek atmaya tüysem kızmazsın ya? Şu Gringotts arabaları perişan ediyor beni."

KM: "Listen, Harry, would yeh mind if I slipped off fer a pick-me-up in the Leaky Cauldron? I hate them Gringotts carts."

*‘Bir tek atmaya tüymek’ ifadesi konuşma diline uygun bir tercih olmuştur. Çevirmen ikinci kısımdaki ‘hate’ fiili içinse bağlama uygun bir ifadeyle ‘perişan olmak’ fiilini kullanmıştır. Başarılı olduğunu düşünüyorum.

3.3. Ünlem İfadeleri

EM: "Şışşt!" diye bağırdı Mr Dursley.

KM: "Shoo!" said Mr. Dursley loudly.

EM: "Eee, Ted," dedi hava tahmincisi.

KM: "Well, Ted," said the weatherman.

EM: "Eee, rivayet öyle," dedi Hagrid. "Off, bir ejderham olmasını amma da isterdim."

KM: "Well, so they say," said Hagrid. "Crikey, I'd like a dragon."

EM: "Yaşlı barmen, "Vay canına!" diye fısıldadı. "Harry Potter... ne büyük bir onur."

KM: "Bless my soul," whispered the old bartender, "Harry Potter . . . what an honor."

EM: "Hoppala! " dedi Hermione, "Bilmiyor muydun? Ben olsam, hakkımda yazılmış herşeyi öğrenmeye çalışırdım. "

KM: " " Goodness, didn't you know, I'd have found out everything I could if it was me." said Hermione. "

*Yukarıdaki örneklerde Tamer, kaynak kültüre has ünlem ifadelerini erek kültürün ünlem ifadelerine uygun, konu bütünlüğüne paralel olarak anlam açısından kabul edilebilir ifadelerle çevirmiştir. Konuşma dilinin ritmini tutturarak sözcük seçimleriyle kabul edilebilirliği yüksek bir çeviri örneği sergilenmiştir.

3.4. Deyimsel İfadelerin Aktarımı

EM: " Mr Dursley, bazılarının hiç de genç olmadığını görünce küplere bindi; işle şu adam kendisinden çok daha yaşlıydı, üstelik zümrüt yeşili bir pelerin atmıştı omuzlarına! Cesarete bak! Derken kafasına dank etti Mr Dursley'in, bu olsa olsa uyduruk bir gösteriydi bir şey için para topluyorlardı."

KM: "Mr. Dursley was enraged to see that a couple of them weren't young at all; why, that man had to be older than he was, and wearing an emerald-green cloak! The nerve of him! But then it struck Mr. Dursley that this was probably some silly stunt -- these people were obviously collecting for something."

*'Enrage' fiili kızmak, öfkelenmek anlamlarına gelir. Çevirmen bu fiile erek dilde deyimsel bir ifadeyle karşılık vermiştir. Aynı şekilde 'struck' vurmak anlamına gelir. Bu fiil de erek metinde 'kafasına dank etmek' deyimine çevrilmiştir. Çevirmen akıcılığı sağlamak için tercihini deyimlerden yana kullanmış olabilir.

EK: "Harry bütün bunların hayra alamet olmadığını sonradan anlayacaktı."

KM: "Harry felt, afterward, that he should have known it was all too good to last."

*Çevirmenin 'hayra alamet olmamak' seçimi anlamı verse de bence 'gerçek olamayacak kadar iyi olmak' biçimindeki çeviri kararı daha kabuledilebilir olabilirdi.

EM: "Kaskatı kesiliverdi Mr Dursley, her yanını korku sardı."

KM: "Mr. Dursley stopped dead, fear flooded him."

*Çevirmen kaynak metinde deyimsel olmayan ifadenin erek metindeki karşılığını her iki kısımda da deyimsel ifade ile vermiştir. Anlam bütünlüğünü sağladığı için kabuledilebilir görünmektedir.

EM: "Mrs Potter, Mrs Dursley'nin kardeşiydi, ama birkaç yıldır görüşmemişlerdi; aslına bakılırsa, Mrs Dursley hiç kardeşi yokmuş gibi davranıyordu, çünkü kardeşi de, onun beş para etmez kocası da Dursley'lere hiç mi hiç benzemiyorlardı."

KM: "Mrs.Potter was Mrs. Dursley's sister, but they hadn't met for several years; in fact, Mrs. Dursley pretended she didn't have a sister, because her sister and her good-for-nothing husband were as unDursleyish as it was possible to be."

*Çevirmen kaynak dilde de deyimsel bir ifade olarak verilen sözcükleri erek metinde de uygun ve benzer anlama gelen 'beş para etmez' deyimsel ifadesiyle çevirmiştir. Yerinde bir tercih olduğunu düşünüyorum. İkinci cümledeki 'unDursleyish' uydurma sözcüğünü ise anlam olarak açıklamasını vererek erek dile çevirmiştir.

EM:"Bir Muggle," dedi Hagrid. "Onun gibi büyü-dışı insanlara öyle deriz biz. Sende de amma talih varmış ya, ömrümde gördüğüm en su katılmamıs Muggle ailesinde büyümüşsün."

KM: "A Muggle," said Hagrid, "it's what we call nonmagic folk like them. An' it's your bad luck you grew up in a family o' the biggest Muggles I ever laid eyes on."

* İlk bölümdeki altı çizili ifade ‘..senin şanssızlığın’ olarak çevirilebilirdi ama konuşma dilini vurgulamak isteyen çevirmen tercihini ‘..amma talih varmış’ ifadesinden yana kullanmıştır. İkinci bölümde ise kaynak metindeki anlamı ‘en büyük’ olan superlative ifadesi ‘en su katılmamış’ şeklinde deyimsel bir ifadeyle çevrilmiştir. Çünkü eğer çevirmen en büyük olarak çevirseydi anlam olumlu olurdu oysaki kaynak metinde olumsuz anlam vardır. Çevirmen konuşma dilini de başarıyla tutturmuştur. Dolayısıyla çevirmenin sözcük seçimi yerleştirme stratejisi çerçevesinde kabuledilebilirdir.

EM: "Bu oğlan da Potter'ları yanlarına yaklaştırmamak için bir başka geçerli nedendi; Dudley'nin öyle bir çocukla içli dışlı olmasını istemiyorlardı."

KM: "This boy was another good reason for keeping the Potters away; they didn't want Dudley mixing with a child like that."

*Çevirmen kaynak metnin bağlamı içinde anlamı karşılayan bir deyimsel ifade kullanmıştır.

EM: "Derken "Bulstrode, Millicent" Slytherin'li oldu. Belki Harry'ye öyle geliyordu, ama Slytherin için anlatılan onca şeyden sonra, o masadakileri hiç gözü tutmadı. "

KM: " "Bulstrode, Millicent" then became a Slytherin. Perhaps it was Harry's imagination, after all he'd heard about Slytherin, but he thought they looked like an unpleasant lot. "

*Çevirmenin tercihini deyimsel ifadeden yana kullanmıştır. Bu şekilde akıcı bir dil oluşturmuştur. Bu kadar çok deyimsel ifade kullanmasının sebebi Türkçe'nin deyimsel zenginliğini vurgulamak ya da göstermek istemesi olabilir.

3.5. Anlam Kaymasına Neden Olan İfadeler

EM: "On yıl önce, değişik renklerde tostoparlak şapkalar giymiş kocaman, pembe bir deniz topunu gösteren sürüyle fotoğraf vardı orada -ama Dudley Dursley bebek değildi artık, şimdi fotoğraflarda iriyarı sarışın bir çocuk vardı, ilk bisikletine

binerken, lunaparkta atlıkarıncada, babasıyla bilgisayar oyunu oynarken, annesi tarafından kucaklanmış öpülürken. "

KM: "Ten years ago, there had been lots of pictures of what looked like a large pink beach ball wearing different-colored bonnets - but Dudley Dursley was no longer a baby, and now the photographs showed a large blond boy riding his first bicycle, on a carousel at the fair, playing a computer game with his father, being hugged and kissed by his mother. "

* "Değişik renklerde tostoparlak şapkalar giymiş kocaman, pembe bir deniz topuna benzeyen sürüyle fotoğraf vardı orada..." anlamında bir çevirmen kararı daha kabul edilebilir olabilirdi. Çevirmen kararında kaynak odaklılık ya da düz çeviri etkisi sezilmektedir.

EM: "Çocukların en büyüğü belirdi. Dalgalı siyah Hogwarts cüppesini geçirmişti sırtına; Harry cüppenin göğsünde, üstünde SB harfleri yazık, pırıl pırıl gümüş bir rozet gördü. "

KM: "The oldest boy came striding into sight. He had already changed into his billowing black Hogwarts robes, and Harry noticed a shiny red and gold badge on his chest with the letter P on it. "

* Burada ilk hata '...SB harfleri yazık' ifadesidir, 'yazılı' olarak çevrilmesi durumunda daha kabuledilebilir. İkincisi ise kaynak metinde altın rozet denmesine karşın çevirmen erek metinde gümüş olarak çevirmiştir.

EM: "Ayakları kurşun gibi ağırlaşmıştı Harry'nin, kırçıl saçlı bir çocuğun arkasında sıraya girdi, onun arkasında da Ron yerini aldı, odadan çıktılar, salonun sonundaki çift kanatlı kapıdan geçip Büyük Salon'a vardılar. "

KM: "Feeling oddly as though his legs had turned to lead, Harry got into line behind a boy with sandy hair, with Ron behind him, and they walked out of the chamber, back across the hall, and through a pair of double doors into the Great Hall. "

* Kırçıl saç ile sarı saç farklı şeylerdir. Sandy saç renginde kum sarısı olarak geçiyor. Çevirmenin sözcük seçiminde kaynağa göre bir anlam alanı kayması sorunu olduğu söylenebilir.

EM: "Ron, Harry'yi, "Çok dikkatli olmalısın," diye uyardı. "Bin bir çeşit diyorlar ya, gerçekten bin bir çeşittir, her tatta şekerleme vardır içinde - çikolatalı, naneli, marmelatlı şekerlemelerin yanı sıra ıspanaklı, karaciğerli, işkembeli şekerlemeler de çıkabilir. George, umacı tadında bir şekerleme bile yemiş, öyle diyor."

KM: "When they say every flavor, they mean every flavor — you know, you get all the ordinary ones like chocolate and peppermint and marmalade, but then you can get spinach and liver and tripe. George reckons he had a booger-flavored one once."

* Kanımızca 'umacı' çocukların anlamını bileceği bir kelime değildir. Umacı küçük çocukları korkutmak için uydurulan düşsel bir yaratıktır. Oysa 'booger-flavored' için 'sümük tadında' gibi bir çeviri kararı kaynak metindeki anlamı korumak amacıyla anlamca daha kabuledilebilir olabilirdi.

EM: "Büyük amcam Algie çaya gelmişti bize, beni üst kat penceresinden sallandırdı, ayak bileklerimden bağlayarak, büyük teyzem Enid pasta verince de ipi bırakıverdi. "

KM: "Great Uncle Algie came round for dinner, and he was hanging me out of an upstairs window by the ankles when my Great Auntie Enid offered him a meringue and he accidentally let go. "

EM2: "Büyük amcam Algie çaya gelmişti bize, ayak bileklerimden bağlayarak beni üst kat penceresinden sallandırdı, büyük teyzem Enid pasta verince de ipi bırakıverdi. "

KM: "Harry ignored her. Blood was pounding in his ears. "

EM: "Harry aldırmadı ona. Kanı beynine çıkmıştı. "

* Deyimsel ifadelerin kaynak ve erek kültür içindeki kullanımları bozulamaz ve sözcükleri değiştirilemez. Yukarıda kullanılan deyim ‘kanı beynine sıçramak’ olarak erek dilde daha kabul edilebilir olur ve düz çeviri etkisi yaramayabilirdi.

3.6 Uzun Cümlelerin Aktarımı

EM: "Dudak uçuklatacak kadar iri ve yabaniydi – çalıya benzer siyah uzun saçlarıyla sakalı yüzünün büyük bölümünü örtüyordu, çöp bidonu kapakları büyüklüğünde elleri vardı, deri çizmeli ayakları yunus yavrularına benziyordu-uçsuz bucaksız, kaslı kollarında battaniyeden bir bohça tutuyordu. "

KM: "He looked simply too big to be allowed, and so wild – long tangles of bushy black hair and beard hid most of his face, he had hands the size of trash can lids, and his feet in their leather boots were like baby dolphins -in his vast, muscular arms he was holding a bundle of blankets. "

* Bu uzun tasvir cümlesinin çevirisi görüntünün zihnimizde canlandırılması açısından çok rahat okunmakta olup sözdizimsel aktarım kabul edilebilir olmuştur.

EM: "Bir aylık kamera, Dudley'nin bir zamanlar komşu köpeği ezdiği küçük tankın üstündeydi; köşede ilk televizyonu duruyordu Dudley'in, en sevdiği program yayınlanmayınca bir tekmeyle parçalamıştı onu; koca bir kuşkafesi vardı, Dudley içindeki papağanı okula götürüp bir havalı tüfekle değiş tokuş etmişti, tüfek raftaydı, ucu, Dudley üstüne oturduğu için, eğrilmişti. "

KM: "The month-old video camera was lying on top of a small, working tank Dudley had once driven over the next door neighbor's dog; in the corner was Dudley's first ever television set, which he'd put his foot through when his favorite program had been canceled; there was a large birdcage, which had once held a parrot that Dudley had swapped at school for a real air rifle, which was up on a shelf with the end all bent because Dudley had sat on it. "

* Çevirmen uzun cümleleri bölme yoluna gitmemiştir. İki noktalı virgül kullanımı ile anlamı ve söz dizimini koruyarak akıcı bir şekilde çevirmiştir.

3.7. İkilemeler

EM: "Sadece sert sert baktı ona. "

KM: "It just gave him a stern look. "

* Sert bir bakış attı demektense ikileme ile anlamı güçlendirmiştir. Vurgu için yapmış olduğunu söyleyebiliriz.

EM: "Hagrid'in notundan beri hiç mektup almamıştı Harry, bu da Malfoy'un gözünden kaçmamıştı. Malfoy'un puhukusu hep şeker kutuları getiriyordu evinden, o da kutuları Slytherin masasında kurum kurum kurularak açıyordu. "

KM: "Harry hadn't had a single letter since Hagrid's note, something that Malfoy had been quick to notice, of course. Malfoy's eagle owl was always bringing him packages of sweets from home, which he opened gloatingly at the Slytherin table."

* Çevirmen kaynak metinde zarf olarak verilen sözcüğün anlamı daha akıcı kılmak için erek dilde ikileme ile çevirmiştir.

EM: "Söylemedim miydi sana? Nasıl ünlü olduğunu söyledimdi. Seni görünce Profesör Quirrell'm bile eli ayağı tutuldu - laf aramızda, hep zangır zangır titrer."

KM: "Told yeh, didn't I? Told yeh you was famous. Even Professor Quirrell was tremblin' ter meet yeh — mind you, he's usually tremblin'."

* Burada Ülkü Tamer aynı sözcüğü farklı iki şekilde çevirmiştir, birinde deyimsel bir ifade kullanmış, diğesinde ise Türkçe'de sıklıkla gördüğümüz anlatımı rahatlatan ikilemeyle sözcüğü desteklemiştir. Ayrıca 'eli ayağı tutuldu' ifadesi anlamla ters düşmüştür. Hem titremek hem tutulmak kafa karıştırıcı olmuştur.

EM: "Harry'nin yüreği gümbür gümbür atmaya başladı. Sınav mı? "

KM: "Harry's heart gave a horrible jolt. A test? "

EM: "Yüz kadar cincüce daha uzun mu uzun bir bankın arkasındaki yüksek taburelere oturmuş, kocaman hesap defterlerine birşeyler yazıyor, pirinç terazilerde para tartıyor, merceklerle değerli taşlar inceliyordu. "

KM: "About a hundred more goblins were sitting on high stools behind a long counter, scribbling in large ledgers, weighing coins in brass scales, examining precious stones through eyeglasses. "

EM: "Tangır tungur bir yeraltı çukurunu aştılar, Harry kenardan eğilip aşağıdaki karanlık çukurda ne olduğunu anlamaya çalıştı ama Hagrid homurdanarak ensesine yapıştığı gibi çekti onu. "

KM: "They went rattling over an underground ravine, and Harry leaned over the side to try to see what was down at the dark bottom, but Hagrid groaned and pulled him back by the scruff of his neck. "

* Yukarıdaki örneklerde çevirmenin akıcı bir dil oluşturmak, rahat okunan bir metin çıkartmak ve anlatımı güçlendirmek için sık sık ikilemelere başvurduğunu görüyoruz. Çevirmenin tüm seçimlerinin kaynak metindeki anlamı verdikleri için kabuledilebilir çeviri yaptığı düşünülebilir.

3.8. Erek Dilde Yeni Sözcük Üretimi Örnekleri

EM: "Büyücülerin bankaları mı var?"

"Bir tek Gringotts. Cincüceler işletiyor.

KM: "Wizards have banks?"

"Just the one. Gringotts. Run by goblins."

EM: " HOGWARTS CADILIK VE BÜYÜCÜLÜK OKULU

Müdür: Albus Dumbledore

(Merlin Nişanı, Büyük Usta, Yüksek Cadı, BaşSihirbaz,

Yüce Başbuğ, Uluslararası Büyücüler Konfed.) "

KM: " HOGWARTS SCHOOL of WITCHCRAFT and WIZARDRY

Headmaster: Albus Dumbledore

(Order of Merlin, First Class, Grand Sorc., Chf. Warlock,
Supreme Mugwump, International Confed. of Wizards) "

EM: "Hagrid gazetesini, Gelecek Postası'nı okurken, Harry oturmuş düşünüyordu. "

KM: "Harry sat and thought about this while Hagrid read his newspaper, the Daily Prophet. "

EM: "Fazla kalamam, anne," dedi Percy. "Öndeyim, Sınıf Başkanlarına ayrılmış iki kompartıman var -"

KM: "Can't stay long, Mother," he said. "I'm up front, the Prefects have got two compartments to themselves —"

EM: "Agucuk gugucuğum, ağlama, anneciğın o çocuğın en güzel gününü berbat etmesine izin vermeyecek!" diye bağırdı Petunia Teyze, Dudley'ye sarıldı. "

KM: "Dinky Duddydums, don't cry, Mummy won't let him spoil your special day!" she cried, flinging her arms around him. "

EM: "Ron, Harry'ye, "Demek şapkayı geçireceğiz başımıza!" diye fısıldadı. "Fred'i öldüreceğim, ifritlerle gürüşmekten söz ediyordu."

KM: "So we've just got to try on the hat!" Ron whispered to Harry. "I'll kill Fred, he was going on about wrestling a troll."

EM: " Biçim Değıştirme " Hogwards'ta öğreneceğınız büyülerin en karışmaşığı, en tehlikelidir." demişti. "

KM: "Transfiguration" is some of the most complex and dangerous magic you will learn at Hogwarts," she said. "

* Yukarıdaki bütün örneklerde çevirmen yaratıcılığını kullanarak ve anlatının konusuna, akışına ve bağlama sadık kalarak yeni sözcükler yaratmıştır. Çevirmenin bu kategorideki bütün seçimleri kabuledilebilir görünmektedir.

The mirror of Erised: Kelid aynası

* Bu yapıyı ilk okuduğumda kaynak metin içerisindeki sözcük oyununu farkedememiştim. Çevirmen ters yazılmış ‘desire’ sözcüğünü erek metinde de aynı yöntemle ‘dilek’ olarak çevirmiştir.

Bertie Botts’Every Flavour Beans: Bertie Botts'un Bin Bir Çeşit Fasülye

Şekerlemesi

Butterbeer: Kaymak birası

Chocolate Frog: Çikolatalı kurbağa

Boggart: Böcürt

Dementor: Ruh emici

Goblin: Cincüce

Floo powder: Uçuş Tozu

Horcrux: Hortkuluk

Invisibility Cloak: Görünmezlik pelerini

The Sorting Hat: Seçmen şapka

Macig wand: Asa

Witch weekly: Cadı gündemi

Muggle: Muggle

Mudblood: Bulanıklar

Beater: Vurucu

Chaser: Kovalayıcı

Keeper: Tutucu

Seeker: Arayıcı

Firebolt: Ateşoku

Cleansweep: Silsüpür

Apparition: Cisimlenme

Portkey: Anahtar

3.9. Şiirlerin Çevirisi

KM:

Enter, stranger, but take heed
Of what awaits the sin of greed,
For those who take, but do not earn,
Must pay most dearly in their turn.
So if you seek beneath our floors
A treasure that was never yours,
Thief, you have been warned, beware
Of finding more than treasure there.

EM:

Gir bakalım, yabancı, ama dikkat et, sakın
Kendini koyverip de hırsla kapılmayasın,
Alın teri dökmeden köşe dönme hevesi
Canına okur sonra, bak bizden söylemesi,
Senin olmayan birşey yürüteceksen unut
Aklını başına al, sonra da kendini tut,
Hırsızlığa kalkarsan, bir daha düşün yine,
Baska şeyler bulursun çil altınlar yerine.

* Kabul edilebilirliği yüksek bir şiir çevirisidir. Kaynak metindeki şiir uyağını (Aa, bb, cc, dd) çevirmen erek metinde kullanmıştır. Şiirin anlamı ve akıcılığı erek metinde de sağlanmıştır.

KM:

“Oh, you may not think I’m pretty,
But don’t judge on what you see,
I’ll eat myself if you can find
A smarter hat than me.
You can keep your bowlers black,
Your top hats sleek and tall,
For I’m the Hogwarts Sorting Hat.
And I can cap them all.
There’s nothing hidden in your head
The Sorting Hat can’t see,
So try me on and I will tell you
Where you ought to be.
You might belong in Gryffindor,
Where dwell the brave at heart,
Their daring, nerve, and chivalry

EM:

Bu şapka dersiniz çirkin mi çirkin!
Ama öyle hemen karar vermeyin.
Toz olurum varsa benden güzeli
Eşsizim kendimi bildim bileli
Ne kasket dinlerim ne de silindir,
Şampiyonluk kaçmaz, hep bana gelir,*
Hogwarts okulunda Seçmen Sapka'yım,
Her gün, her ay, her yıl başka başkayım.
Karşımda şöyle bir ürperin biraz*1
Dünyada hiçbir şey gözümünden kaçmaz.
Eğer geçirirsen beni başına
Gideceğin yeri söylerim sana.
Seni Gryffindor'a yollarım belki,
Zamanla olursun aslanın teki,
Yiğittir orada kalan çocuklar,

Set Gryffindors apart;
You might belong in Hufflepuff,
Where they are just and loyal,
Those patient Hufflepuffs are true
And unafraid of toil;* 3
Or yet in wise old Ravenclaw,
If you've a ready mind,
Where those of wit and learning,
Will always find their kind;
Or perhaps in Slytherin
You'll make your real friends,*4
Those cunning folk use any means
To achieve their ends.
So put me on! Don't be afraid!
And don't get in a flap!
You're in safe hands (though I have none)*7
For I'm a Thinking Cap!"*8

Hepsinin yüreği, nah, mangal kadar.*2
Belki de düşersin Hufflepuff'a
Haksızlığı hemen kaldırıp rafa
Adalet uğruna savaş verirsin
Her yere mutluluk götürmek için.
Ravenclaw kısmetin belki,
Oradakilerin hiç çıkmaz sesi,
Mantıktır onlarca önemli olan,
Öyle kurtulurlar tüm sorunlardan.
Düşersin belki de Slytherin'e sen,
Bir başkadır sanki oraya giden,
Amaçları için neler yapmazlar
Açıkçasam bitmez sabaha kadar.*5
Giy kafana beni! Çekinme sakın!
Birinci koşul bu*6: Korkmayacaksın!
Hiç kimseye gelmez kötülük benden
Şapkalar içinde en uysalım ben."

*1 'Karşımda şöyle biraz ürperin' kaynak metinde böyle bir satır yok. Çevirmen erek dilde akıcılığı sağlamak için kimi yerlerde eklemeler yapmıştır.

*2 'Hepsinin yüreği, nah, mangal kadar.' Kaynak metinde böyle bir satır yok, anlamı güçlendirmek ve kabuledilebilirliği artırmak için yapılmış bir ekleme olabilir.

*3 'Çalışmaktan korkmazlar 'satırı tamamen çıkartılmış.

*4 'Gerçek arkadaşların olaktır orada' satırı çevirilmemiş.

*5 Kaynak metinde karşılığı yok.

*6 Kaynak metinde karşılığı yok.

*7 Açıklama çevirilmemiş.

*8 'Thinking Cap!': Düşünen Şapka olarak çevrilmemiş.

KM:

“Hogwarts, Hogwarts, Hoggy Warty Hogwarts,
Teach us something please,
Whether we be old and bald
Or young with scabby knees,
Our heads could do with filling
With some interesting stuff,
For now they’re bare and full of air,
Dead flies and bits of fluff,
So teach us things worth knowing,
Bring back what we’ve forgot,
Just do your best, we’ll do the rest,
And learn until our brains all rot.”

EM:

"Hogwarts, Hogwarts, geldik sana,
Bizi de al kollarına,
Kafamızın içi bomboş,
Söyle, bunun neresi hoş?
Saçlı olsun, saçsız olsun
Başlarımız bilgi dolsun.
İlginç şeyler öğrenelim
Gelişelim milim milim.
Yılmadan hep çalışırız
Büyülere alışırız.
Kırılmasın hiç umutlar,
Gün doğmadan neler doğar."*

* Deyim ve atasözü kullanımını vardır. Çevirmen bu şiirde kaynağa çok bağlı kalmamıştır. Yaratıcılığını kullanmış erek dilde okunduğunda çeviri olduğunu hissettirmeyecek biçimde adeta kendisi yeni baştan bir şiir yazmıştır. Yerlileştirme stratejisinin etkisinde karar kalan çevirmenin her iki şiir çevirisini de kabuledilebilirliği yüksektir.

3.10. Çevirmen Notları

EM: "Üç beş kala şatodan çıkıp bahçeyi geçtiler. Hagrid Yasak Orman'ın hemen kenarındaki küçük bir aşhap evde oturuyordu. Kapının önüne bir arbaletle* bir çift lastik çizme konulmuştu. "

KM: "At five to three they left the castle and made their way across the grounds. Hagrid lived in a small wooden house on the edge of the forbidden forest. A crossbow and a pair of galoshes were outside the front door. "

ÇN: "Bir sap üstüne oturtulmuş ahşap ya da metal yaydan, zemberek yardımıyla ok fırlatan silah. "

*Çocukların ya da okurların bilemeyeceği birçok sözcük olmasına rağmen çevirmen dip not olarak sadece bu sözcüğü açıklamıştır. Kanımızca bağlama uygun olarak sapan dese de olurdu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda yerleştirme-yabancılaştırma ile ilgili örnekler verilecektir. Bu tezde iki farklı çevirmenin kaleminden, Harry Potter serisinin ilk romanının iki ayrı çevirisi incelenmiştir. Erek metinler örnekler doğrultusunda irdelendiğinde, Bayındır'ın yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerleştirme stratejisini izlediği görülmüştür.

4.1. 'Harry Potter ve Büyülü Taş' ve 'Harry Potter ve Felsefe Taşı' Metinlerinin Yerleştirme ve Yabancılaştırma Örnekleri

Harry Potter serisi Türkçe 'de de yankı bulmuştur. Serinin birinci romanı, *Harry Potter ve Büyülü Taş* adı altında, ilk olarak Dost Kitabevi Yayınları tarafından 1999 yılında ve Mustafa Bayındır'ın çevirisiyle okurun beğenisine sunulmuştur. Ancak, her şeyden önce bir çocuk kitabı olarak çevrilmeyen bu kitap Türk okurlarınca yeterince ilgi görememiştir. İngiliz İngilizcesiyle yazılan Harry Potter romanları, Amerika'da basıldığında bile belli sözcükler (özellikle de başlık) değişikliğe uğramıştır. İngiltere'de Bloomsbury tarafından basılan ilk Harry Potter romanının başlığı *Harry Potter and the Philosopher's Stone* iken Amerika'da *Harry Potter and the Sorcerer's Stone* olarak yayınlanmıştır. Bu diliçi çevirideki amaç, Amerika'daki çocukların bazı kültürel engellere takılmaksızın kitabı anlamalarını sağlamaktır (Akçapar, 2000).

Bahsedilen romanın bir diğer çevirisi ise, Yapı Kredi Yayınlarından *Harry Potter ve Felsefe Taşı* başlığı altında Ülku Tamer'in çevirisiyle, Nisan 2001 'de yayımlandı. Daha kitabın Türkçe çevirisi basılmadan, çocuklar reklamlarda "Harry Potter efsanesi geliyor" diye romandan haberdar oldular. Oysa aynı roman, yukarıda bahsedildiği gibi, iki yıl önce Dost Kitabevi tarafından Mustafa Bayındır'ın çevirisiyle basılmış ve hiç de satış rekorları kırmamıştı. Daha sonra bütün serinin basım haklarını alan Yapı Kredi

Yayımları, sonunda Harry Potter serisiyle Türkiye'de de en çok satan kitaplar listesinde üst sıralarda yer almayı başardı (Akçapar, 2000).

Çeviri yoluyla Harry Potter'ın yolculuğu ve uluslararası çok satan kitaplar arasındaki statüsü, uluslararası yayıncılığın ve küresel iletişim ağlarının bir kitabın erek kültürdeki başarısına etkisinin makro düzeyde bir rol oynadığını bizlere gösterebilir. Yayıncılık endüstrisinin işleyişindeki gelişmeler, kitabın hızlı dağıtımı ve küresel pazarlamanın etkinliği de kaynak kültür ve kitle için yazılan bir eserin çevirmenin üstlendiği görev ile hedef kültürler ve kitleler için erişilebilir olmasında kuşkusuz çok önemli bir role sahiptir.

Türkiye'de, Harry Potter kitaplarının çevirisi için telif hakları başlangıçta Ankara, Dost Yayıncılık merkezli küçük ölçekli bir Yayınevi tarafından satın alındı. Kitap, Amerika Birleşik Devletleri'nde başarısını garantiledikten bir yıl sonra, Mustafa Bayındır tarafından çevrildi ve 1999 yılında Harry Potter ve Büyülü Taş adıyla yayınlandı. Kitap, yalın bir dil ve çizgi romandaki karakterlerin çizgi karakterlerinin öne çıkarılmasıyla kanıtlandığı gibi genç bir hedef kitleye hitap ediyordu. Başlığın çevirisi, aynı zamanda, orijinal başlık olan Filozof Taşından ziyade Amerikan başlığı olan Sorcerer Stone'u da yansıtıyordu. Dost, son 28 yıldır Ankara'da bulunan bir zincir kitap mağazası ve 1996 yılından bu yana son 8 yıldır bir yayınevi olarak faaliyet göstermektedir. Web sitesinin tarih sayfasının sözleriyle, yayınevi; ticari kaygıların ötesinde bir kültür ve sanat misyonu üstlenmiştir ve editoryal yaklaşımının ve entelektüel varoluş endişesinin kabul edilmesi ile yayıncılık alanında kabul kazanmıştır. (Dost Kitabevi)

Yayınevi, her yıl yaklaşık 60 kitap yayınlıyor; bunların çoğu sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji, sosyal antropoloji, psikoloji, ekonomi ve tarih alanlarında kültürel kitaplar. Web sitelerinde listelenen kitaplar çocuk kitapları olmadığına dair bir işaret taşımaz ve yayınlanan kitapların çoğu yetişkin ve entelektüel okuyucu profilini hedefler. 2001 yılında Harry Potter kitaplarının telif hakları, 1992 yılında sermaye şirketi Yapı Kredi Bankası tarafından kurulan Türkiye'nin en büyük yayıncılarından biri olan Yapı Kredi tarafından kalıcı ve kapsamlı kültür ve sanat hizmetleri sağlamak amacıyla satın alınmıştır. (YKYKultur). Okuyucular, kitabın küresel başarısının Yapı Kredi tarafından Türkiye pazarında tekrarlanmasına kadar, Harry Potter'a Dost Yayıncılık himayesinde herhangi bir ölçüde aşına olmamıştı. Yapı Kredi, Türk çeviri telif haklarını elinde tutan Türk ajansına kapsamlı bir reklam ve pazarlama projesi önererek telif haklarının

edinilmesini sağlamıştır (Zaman, 10 Ocak, 2002). Yapı Kredi'nin himayesi altında Filozofun Taşı Ülkü Tamer tarafından yeniden çevrildi ve kitapların olağanüstü pozisyonu, Türkiye pazarında diğer uluslararası pazarlarla benzer bir şekilde garanti altına alındı. Kitaplar yeni patronlarının himayesinde geniş dağıtım kanalları ve muazzam medya kapsamından yararlanarak bestseller statüsünü elde etti. Bu zamana kadar, karakterlerin ticari marka hakları, 1998'de daha önce de belirtildiği gibi Time Warner tarafından zaten satın alınmış durumdaydı. Warner Bros tarafından filmin lansmanı ve Yapı Kredi tarafından kitabın yeniden çevirisi yalnız çocuklar arasında değil, aynı zamanda yetişkinler arasında da tanınarak okunmasını sağladı. Warner Bros tarafından Harry Potter'ın ticari marka haklarının edinilmesi, sadece yapı Kredi'nin Türk ajansını Dost Yayıncılığı'ndan himayeyi geri almaya ikna ederek çeviriyi lisanslama kararında önemli bir rol oynamakla kalmadı, aynı zamanda çeviri stratejisini de etkiledi. İkinci ve sonraki Harry Potter kitaplarının çevirmenleri Sevin Okyay ve Kutlukhan Kutlu, 20 Eylül 2009 tarihinde kendileriyle yapılan röportajda, uzun bir karakter isimleri listesi aldıklarını ve bunun tercümelerinin Warner Bros tarafından yasaklandığını söyledi. Karakterlerin isimlerinin çeviride değiştirilmesiyle çocukların üretilen oyuncakları tanımayacakları endişesi vardı.

Küresel ve yerel yayın endüstrisinin çalışmaları birbirine bağlıdır. Bu bağlamda küresel endüstri; çoğunlukla İngilizce dili, kültürel ürünler ya da çeviriler aracılığıyla dünya çapında çok uluslu şirketlerin ürünleri anlamına gelmektedir. Hedef dillerin çoğunluğu, baskın kaynak dillerin ürünlerinden beslenirler. Sermaye şirketleri tarafından finanse edilerek büyümekte olan yayınevleri ve büyük ölçekli yayınevleri, okuma kültürünü şekillendirmede büyük güce sahiptir ve / veya geniş dağıtım kanalları aracılığıyla okuyucuların beklentilerine cevap verir ve halkı bilgilendirmek için medyayı kullanır. En Çok Satanlar ve çevirileri, küreselleşen bir bağlamda, filmler ve bilgisayar oyunları gibi oyuncaklar ve multimedya ürünleri gibi ilgili malların üretimi için bir vesile oluşturmaktadır. Kitapların metalaştırılmış bu yönleri, dış pazarlarda çeviri lisanslama kriterlerinden biri olarak kabul edilir. Kitabın içeriği ve olay örgüsünün yanı sıra, diğer metalaştırılmış unsurlar, hedef pazardaki başarının bir garantisi olarak kabul edilmekte ve yayıncıların bir çeviriye lisans verme kararını almaları hususunda onları motive etmektedir.

Popüler kültür ve çeviri arasındaki ilişki üzerine yazdığı makalede Betül Parlak, her kültürün dönem içinde hâkim olan geçerli görünüm ve böyle bir anlayış doğrultusunda otorite arayışıyla şekillendirildiğini belirtmekte ve bu kültürlerin çeviri politikalarının bu görüşlerden ayrılamayacağını göstermektedir. Bu politikalar, kaynak yazarların seçimi, metin türü, söylem ve içeriğin yanı sıra çevirmenlerin seçimine, tercüme edilecek metinlere ve çevirmenlerin çevirisel kararlarına ilişkin kararları şekillendirmektedir. Dost Kitabevi Yayınlanan bu romanda (Çevirmen M. Bayındır), yapılan çeviri yanlışları anlam kaymalarına yol açmakta; sonuçta da okumayı zorlaştırmaktadır:

".. owls normally hunt at night and are hardly ever seen in daylight. .." (Rowling 1998: 6)

"gece avlanmalarına ve gündüz neredeyse hiçbir görmemelerine rağmen,..." (çevirmen: Bayındır: 13).*

* 'Gece pek ortada görülmemelerine rağmen' olarak çevirilse daha kabuledilebilir bir çeviri olurdu.

"Fancy seeing you.. (Rowling, 1998: 9).

"Sizi burada görmek gibi" (çevirmen: Bayındır, 1999: 15)

* Yazarın kullandığı deyimse ifade Türkçe'de 'Sizi görmek ne güzel' anlamına geliyor.

"...no reason to lose our heads." (Rowling, 1988: 10)

"...bu kellelerimizi kaybetmemiz için bir sebep değil" (çevirmen: Bayındır:16)

* Aslında kaybettikleri bir şey yok; İngilizce'de bu deyim sadece düşüncesizce davranmak anlamına geliyor.

"They are a kind of muggle sweet I am rather fond of." (Rowling, 1998: 10)

"Onlardan daha çok benim sevdiğim bir tür içdaraltan tatlısı." (çevirmen: Bayındır,1999: 16)

* Benim çok hoşuma giden bir tatlı deseydi daha doğru olacağı kanısındayız.

"...we'd better get this over with." (Rowling,1998: 15)

"...bundan kurtulsak iyi olur." (çevirmen: Bayındır, 1999: 20)

* Kurtulmaktan ziyade 'hadi işimizi bitirelim' anlamında kullanılan bir yapıdır.

"..like he was wearing bits of elephant skin." (Rowling, 1998: 33)

"Bir filin eski elbisesinin parçaları gibi." (çevirmen: Bayındır, 1999: 35)

* Fillerin giyinmesi söz konusu değildir, yazarın kasteddiğinin filin dersi olduğu kanaatindeyiz.

"I want he began, but Uncle Vernon was tearing the letters into pieces in front of his eyes." (Rowling, 1998: 39)

'Ben...' diye başladı, ama Vernon Enişte mektupları yırtarken gözyaşlarını tutamadı. (çevirmen: Bayındır, 1999: 41)

* Harry, Vernon Enişte mektuplarını yırtarken kanımızca çok üzülmüştür ama burada kimse ağladığından bahsetmiyor. Bahsettikleri, eniştesinin mektupları nasıl Harry' nin gözlerinin önünde paramparça ettiği.

"So all aboard!" [It was freezing in the boat." (Rowling, 1998: 44)

"Hadi herkes gemiye!" Kayık donuyordu." (çevirmen: Bayındır, 1999: 44)

* Burada çevirmen kayık kelimesini kullanmak yerine gemi kelimesini tercih etmiş okuyucuda yanlış bir algı oluşturmuştur. Bir sonraki cümlesinde ise kayığın donduğunu söyleyerek okuyucunun aklını iyice karıştırmıştır. Donan kayık mıdır, gemi midir, insanlar mıdır?

". . . a wizard, .an' a thumpin' good'un, i'd say, once yeh 've been trained up a bit." (Rowling, 1998: 51)

"bir sihirbaz... ve büyük bir şans, bir zamanlar az da olsa eğitim görmüştün." (çevirmen: Bayındır, 1999: 51)

* Yazarın burada asıl söylenmek istediğinin 'Harry'nin bir sihirbaz olduğu ve biraz eğitim gördüğü takdirde çok daha iyi olacağı' olduğu kanaatindeyiz.

"grade I" (Rowling, 1998: 66)

"derece I" (çevirmen: Bayındır, 1999: 63)

* Birinci sınıf karşılığının daha yerinde bir kullanım olacağı ve daha kabuledilebilir olduğu görüşündeyiz.

“Bay Dursley, kaynak üreten bir şirkette müdürdü” (çevirmen: Bayındır, 1999: 9)

“Mr. Dursley matkap yapan Grunnings adlı bir şirketin yöneticisiydi” (çevirmen: Tamer, 2001: 9)

“Petunia Teyze sanki bir limon yutmuş gibi baktı.

Homurdandı.” Dönüp de evi alt üst olmuş bulalım diye mi?” (çevirmen: Tamer,2001: 27)

“Petunia Teyze sanki bir limon yemiş gibi baktı.

Ve geri döndüğümüzde evi bir harabe şeklinde bulalım, diye hırladı” (çevirmen: Tamer, 2001: 27)

“...suratı bıyıklı dev bir pancar gibi Harry’e bağırdı” (çevirmen: Bayındır,1999: 27)

“...suratı bıyıklı dev bir pancara dönmüştü” (çevirmen: Tamer, 2001: 27)

“Daha küçükken, sürekli kendisini almaya gelen bir akrabasının rüyasını görürdü, ama hiç bir zaman gerçekleşmedi; tek ailesi Dursley’lerdi.” (çevirmen: Bayındır,1999: 32)

“Daha küçükken, bilmediği bir akrabasının gelip kendisini götürmesini düşlerdi. Harry, ama böyle bir şey hiç olmadı; tek ailesi Dursley’lerdi” (çevirmen: Tamer, 2001: 32)

“Dörtnala Giden Gorgonlar adına, iyiki hatırlattın...” (çevirmen: Bayındır, 1999: 52)

“Vay canına, şimdi aklıma geldi,” (çevirmen: Tamer, 2001: 52)

“Malfoy, Harry ve Ron’un biraz yorgun olmakla beraber gayet keyifli bir halde hala Hogwarts’ta olduğunu gördüğünde gözlerine inanamamıştı.” (çevirmen: Bayındır, 1999: 143)

“Malfoy, ertesı gün Harry’le Ron’un hala Hogwarts’ta olduklarını görünce gözlerine inanamadı, ikisi de yorgun görünüyordu, ama keyifleri yerindeydi.”
(çevirmen: Tamer, 2001: 147)

* Bu örneklerden görülebileceği gibi sözcük düzeyinde yapılan çeviri seçimlerinde çevirmen Ülkü Tamer okuması daha keyifli bir çeviri yapmıştır. Burada kuşkusuz yerleştirme teorisini benimsemesinin önemi büyüktür.

Bunun yanısıra, Yapı Kredi Yayınları çevirisinde (Çevirmen: Ülkü Tamer) bilimsel bir ölçüt olarak kullanılabilir ifadeler yer vererek, hedef kültür ve kitleye metni yaklatırırış böylelikle metne çocuk yazını açısından önemli bir unsur olan akıcı bir anlatım kazandırmıştır.

Kaynak Metin	M. Bayındır	Ülkü Tamer
Good-for-nothing (s.2)	İşe yaramaz (s.9)	Beş para etmez (s.10)
To mix with him (s.2)	Arkadaşlık etmek (s.9)	İçli dışlı olmak (s.10)
..it struck him (s.3)	Birden aklına gelmek (s.11)	Kafasma dank etmek (s.11)
..his head sinking horribly (s. 7)	Kalbi korkunç şekilde atmak (14)	Yüreğine ağırlık çökmek (s.16)
..he really has gone (s. 10)	Gitmek (s. 16)	Kayıplara karışmak (s. 19)
..want to talk to (Sb)	Çaresizce konuşmayı istemek (41)	(Biriyle) konuşmak için yırtınmak (53)
This badiy (41)	Kolay bir yolculuk olmadı (s.47)	Bu yolculuk beni duman etti (s.61)

Yiyecek-içeceklerle ilgili olarak da Ülkü Tamer'in erek kültür özelliklerine yakın Türkçe karşılık bulmada daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini görmekteyiz.

Kaynak Metin	M. Bayındır	Ülkü Tamer
A large doughnut (s-4)	bir torba kurabiye (s.11)	koca bir çörek (s. 12)
Sheny (s. 84)	Sherry (s. 65)	Beyaz şarap (s.68)
Bacon (s. 19)	Domuz pastırması (s. 24)	Pastırna (s. 19)
Rock cakes (s. 142)	Şekerlemeli kek (s. 125)	Taş gibi kurabiye (s. 166)
Pumpkin Pastries (s.85)	Kabaklı börek (s. 91)	Balkabağı poğaçası (s. 121)

Bu son örnek, romanda özellikle sıradışı adı olan yiyecekler arasında sıralanmıştır. Çevirmen Mustafa Bayındır tarafından önerilen 'kabaklı börek' bu sıradışı tanıma uymamaktadır. Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini görmekteyiz.

Ayrıca, Mustafa Bayındır'ın çevirisinde, Ülkü Tamer'inkine kıyasla daha eski sözcüklere rastlanmaktadır. Hâlbuki Tina Puurtinen'e göre çocuk yazınında, daha güncel sözcüklere yer verilerek, çocuklara hem kolay okuma olanağı sunulmalı hem de daha güncel sözcüklerle bilgi dağarcıkları geliştirilmelidir (1995: 322).

Kaynak Metin	M. Bayındır	Ülkü Tamer
You (s.11)	Zat-ı Aliniz (9.17)	Siz (s. 11)
Teacher (s. 126)	Hoca (s. 11)	Öğretmen (s. 148)
Resident (s.124)	Mukim (s. 109)	Yerleşik (s. 145)
Probably (s. 158)	Muhtemelen (s. 138)	Herhalde (s. 184)
If you don 't mind (s. 162)	Müsaadenizle (s. 142)	İzninizle (s. 189)

Bunlara ek olarak, M. Bayındır'ın uzunluk ölçülerinin Türkçe karşılıklarını vermediğini görüyoruz. Çocuklar acaba onüç buçuk inç'in kaç santim, 50 fit'in kaç metre olduğunu biliyorlar mı? Çocuklara okuma zevkini aşılama ve okuduklarını zihinlerinde kolayca canlandırmalarına yardımcı olmak için, bu tür uzunluk ve ağırlık ölçülerinin, içinde yaşadıkları kültürün ölçülerine çevrilmesi yerinde olacaktır. Özetle, Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini görmekteyiz.

Tina Puurtinen'in de deyişiyle 'okunabilirlik' kavramı, metnin dilsel zorluk derecesiyle belirlenmekte ve hem çocuk kitapları yazarlarının hem de çevirmenlerinin göz önünde tutmaları gereken bir unsurdur (1995: 322). Elbette, okunabilirlik ya da bir diğer deyişle kolay anlaşılır ve rahat okunur olma özelliği, belirli yaş gruplarındaki çocukların eğitim-öğretim seviyesine göre ayarlanmalıdır.

Yazarın türettiği 'muggle', 'quidditch', 'quaffle', 'bludger' gibi yabancı sözcükler ile Mr. ve Mrs. gibi İngilizcede özel adların önünde gelen tamlamalar, YKY çevirisinde aynen korunmakla birlikte, gerekli açıklamalar da bağlam içinde verilmiştir. Roman, roman kahramanlarının da yaş grubu olan 10-15 yaş grubu çocuklara seslendiği düşünülürse, o yaş ve grubu genelde İngilizce eğitimi aldığı için, genç okur tarafından da kolaylıkla anlaşılabilir. Bir anlamda, çeviri eser, metnin bütününde gözlemlenen kolay

anlaşılrlığın tersine, yabancı olduğunu hissettirmektedir. Ancak, bazı sözcükler için de güzel karşılıklar bulunmuştur:

Rememberall - hatırlatmaca

Goblins — cincüceler

Dinky Duddydums — Agucuk Gugucuğum

Şarkılar bir toplumun kültürünü yansıtan öğelerdendir. Özellikle şiir ya da şarkılardaki uyakları yakalamadaki başarı, çevirmen Ülkü Tamer'in şair kişiliğine bağlanabilir. Aşağıdaki örneklerde, Hogwarts okul marşının iki farklı çevirmen tarafından farklı yöntemlerle çevrildiğini görülmektedir. Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini görmekteyiz.

- ❖ Hogwarts, Hogwarts (**KM**) Hoggy Hogwarts, Hogwarts (**Bayındır**), Geldik Hogwarts (**Tamer**)
- ❖ Hogwans (**KM**) Domuzlu, Warty Hogwarts (**Bayındır**), Sana, Sigilli Hogwarts (**Tamer**)
- ❖ Teach us something please (**KM**), Bizi de al kollarına (**Bayındır**), Lütfen bir şey öğret bize (**Tamer**)
- ❖ Whether we be old and bald (**KM**), Kafamız içi bomboş olsak da, (**Bayındır**) Yaşlı ve dökülse de saçımız (**Tamer**)

Marş havasında söylenen bir şarkı kolay anlaşılır ve kolay okunur olmalıdır. Mustafa Bayındır'ın çevirisinde, İngilizce metne sadık kalmak ve sözcüğü sözcüğüne çevirmek uğruna, anlam karmaşası doğmakta ve çocuklar tarafından marş olarak söylenecek bir metin kolay 'okunabilirlik' özelliğini yitirmektedir. Yani Bayındır yabancılaştırma stratejisini izlerken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediği görülmektedir.

Venuti'nin görünürlük- görünmezlik ilkesi ışığında söz konusu örneği değerlendirdiğimizde Tamer “görünmez” olmayı seçerken, Bayındır “görünür” olmayı tercih etmektedir. Bu nedenle metnin akıcı olması demek Venuti için çevirmenin görünmez olmasıyla ilgilidir.

4.2. İnceleme Sonuçları

Bu bölümde tezin ana amacına uygun olarak incelenen yazın ürününün kabuledilebilirliğinde çevirmen kararlarının rolü üzerine elde edilen sonuçlara ve yorumlara yer verilecektir.

Ülkü Tamer Harry Potter serisinin bu ilk kitabını kanımızca kendini görünmez kılarak ve yerleştirme stratejisini benimseyerek kabuledilirliği yüksek bir şekilde çevirmiştir. Hem yetişkinler hem de çocuklar için okunması kolay akıcı bir üslup yakalamıştır. Kendisinin kaynak dile de yabancı olan sözcüklere büyük bir ustalıkla karşılıklar bulmasının, serinin devamındaki başarıyı da etkilediği kanısındayız. Serinin sonraki 6 kitabı da Ülkü Tamer'in oluşturduğu fantastik dil ve sözcük seçimleriyle devam etmiştir. İncelediğim kitap bir çok farklı çeviri uygulamalarını içeren, çeviri açısından zengin bir metindi. Şiir, konuşma dili, tasvir çevirileri, uzun cümleler, her iki dile de kazandırılmış yeni, uydurma sözcükler ve hem fantastik hem de genç- çocuk- yetişkin okura hitap edecek dili oluşturma bağlamında oldukça zengin materyalli ve çevirisinde ustalık gerektiren bir kitaptı. Tüm bu özellikleri Ülkü Tamer'in başarıyla karşıladığını ve kendisini incelemenin bana çok şey kattığını düşünüyorum.

Çevirmenin erek metinde sık sık ikileme kullanımı hedef kültür ve kitle için anlaşılması kolay, kültüre yakın ve akıcı bir metin olmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca yukarıda verdiğim örneklerde incelediğim kültürden kültüre değişen ünlem ifadelerini Türkçedeki kültürel öğelerle ve bağlam yardımıyla kabuledilirliği yüksek bir şekilde aktardığını düşünüyorum. Özellikle şiir çevirilerindeki yaratıcı seçimleri ve akıcı dili, uydurduğu ve seriye kazandırdığı yeni sözcükler onun ne kadar deneyimli bir çevirmen olduğunu gözler önüne sermektedir. Kabuledilirliği düşük çeviri kararlarının gözden kaçan ufak ayrıntılar olduğunu düşünmekteyiz. Genel olarak çevirmen isabetli kararlarıyla kabuledilebilirliği yüksek bir çalışmaya imza atmıştır. Ülkü Tamer'in çevirisi 2001 yılından 2019 yılına kadar revizyona uğramaksızın Yapı Kredi Yayınları tarafından kitabın 65 baskısı için de kullanılmıştır. Kuşkusuz bu, çevirinin ve çevirmenin başarısını ortaya koymaktadır.

Sözcük düzeyinde alınan kabuledilebilirliği yüksek kararları bir paragrafta özetlemek gerekirse; kaynak metindeki "...he already has gone (s.10)" cümlesini

Mustafa Bayındır'ın sadece tek bir kelimeyle 'Gitmek (s.16)' olarak çevirdiği, Ülkü Tamer'in ise 'Kayıplara karışmak (s.19) deyimsel ifadesini tercih ederek çevirmesi, kaynak metindeki 'To mix with him (s.2) ifadesini Bayındır'ın ' Arkadaşlık etmek (s.9)' olarak, Tamer'in ise 'İçli dışlı olmak (s.10)' ifadesini kullanılarak çevirmesi ve bu örnekler gibi daha bir çok örnekte Tamer deyimsel ifadeler kullanarak anlatımı güçlendirilmiş ve erek metni çevirildiği kültüre yaklaştırmıştır. Bazı kelimeleri kaynak metinde olduğu gibi bırakıp eseri yabancılaştıran Bayındır'ın aksine Tamer, dilimizdeki en yakın karşılığı ile çevirmeyi uygun görmüş ve erek metni yerelleştirmiştir. Buna bir örnek göstermem gerekirse, kaynak mertinde Sherry (s.84) kelimesi için Bayındır 'Sherry (s.65)' Ülkü Tamer ise 'Beyaz şarap (s.68)' ifadesini tercih etmiştir. Ayrıca Bayındır çevirisinde 'You(s.11)' için 'Zat-I Aliniz (s.17), 'Teacher (s.126)' için 'Hoca(s.11)', 'Resident (s.124)' için 'Mukim (s.109)', 'If you don't mind (s.162)' için Müsaadenizle (s.142) seçimleriyle eski kelime kullanımına yer verirken, Tamer aynı kelimeler için sırasıyla Siz (s.11), Öğretmen (s.148), Yerleşik (s.145) ve İzninizle (s.189) seçimleriyle güncel kelimeler kullanmış böylece çocuklar için daha anlaşılır bir dil yakalamıştır.

Anlamsal düzeyde yapılan çeviri örnekleri ise; kaynak metinde "Fancy seeing you.."cümlesi Bayındır tarafından "Sizi burada görmek gibi" (s. 15) olarak aktarılmış oysa olması gereken 'Sizi görmek ne güzel!' ifadesi Tamer tarafından tercih edilmiştir. Bir diğer örnek olarak kaynak metinde '...like he was wearing bits of elephant skin. (s.33) olarak geçen ifadeyi Bayındır 'Bir filin eski elbisesinin parçaları gibi.(s.35)' çevirmiş çocukların zihninde fillerin elbise giymesi gibi yanlış bir algı ortaya çıkarabilecek bu çeviri yerine Ülkü Tamer fil derisi kavramını kullanarak doğru bir şekilde aktarılmıştır. Yine benzer bir örnekte kaynak metinde '...no reason to lose our heads.(s.10)' olarak geçen cümle Bayındır tarafından "...bu kellelerimizi kaybetmemiz için bir sebep değil" (s. 16) olarak çevrilmiştir. Aslında burada kaybettikleri bir şey yok; İngilizce'de bu deyim sadece düşüncesizce davranmak anlamına gelmektedir. Bu örneklerde de görüldüğü gibi anlamsal bağlamda yapılan çeviri tercihleri anlam kaymalarına yol açmakta; sonuçta da okumayı zorlaştırmaktadır.

Görüldüğü üzere Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini söyleyebiliriz. Bu noktada bu stratejilerin metinlerdeki örneklerinin çevirmen kararlarının çeviri metnin kabuledilebilirliğini nasıl etkilediğinin en önemli göstergeleri olduğunu ifade edebiliriz.

4.3. Tartışma ve Genel Değerlendirme

Bu tezin ana amacı yazın ürününün kabuledilebilirliğinde başarılı çeviri kararlarının rolünün önemini vurgulamaktır. Ara amaçları ise başarılı çevirmen kararlarının başka çeviri ve çevirmenleri de etkilediğini kanıtlamaktır. Bu tezin alana katkısı çevirmenin kitabın kabuledilebilirliği üzerindeki etkisinin bir kere daha düşünülmesine ve bu bilgiler ışığında bu konuda yapılacak yeni araştırmalara yardımcı olacağını düşünülmektedir.

Venuti'nin de ifade ettiği gibi “yabancılaştırma” ve “yerlileştirme” çeviri stratejilerinden hangisinin ağırlıklı olarak kullanıldığına ilişkin tespit bulunmaya çalışılmıştır. Çalışma bulguları sonucunda görüldüğü üzere Mustafa Bayındır yabancılaştırma stratejisini kullanırken, Tamer'in yerlileştirme stratejisini izlediğini görülmektedir. Bu noktada çevirmen kararlarının çeviri de ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan önemli örneklerden biridir diyebiliriz.

Sonuç olarak, “yazar sadece bir boşlukta yazmaz; o belli bir kültürün, zamanda belli bir anın ürünüdür” (Bassnet, 1998, s.136). Dolayısıyla yazarın metni de o kültürün özünün ve çeşitli katmanlarının yer aldığı bir üründür. Bu metinlerin çevirisi bir kültürün bir başka kültüre açılmasına, birbirleriyle karşılaştıklarında benzerlikleri ve farklılıklarını kıyasladıkları bir alışveriş ve dönüşüm yoluna girmesine olanak sağlar. Kültürel buluşmalar bu açıdan değerlendirildiğinde dilleri ve kültürleri zenginleştirir. Yabancılığın korunduğu erek metinler okuru şaşırtabilir, bildiklerini sorgulatabilir, araştırmaya ve öğrenme sürecine yöneltebilir. Her ne kadar okuru yoran ve okuma sürecini güçleştiren erek metinler ortaya çıksa da, böyle metinlerin erek kültürde oluşması çok değerlidir. Çünkü çevirmenler yabancıyı kendi kültürlerine davet ettikleri sürece, aradaki sınırlar kalkar, kendi kültürleri ve dilleri de genişler ve derinleşir. Özetle, “iyi bir çeviri mitleri yıkar, yabancı metnin yabancılığını kendi dilinde açıkça gösterir” (Venuti, 1998: 11).

Yukarıda verilen örneklerden de görülebileceği gibi, yabancılaştırma ve yerlileştirme teorisi çerçevesinde incelenen bu çalışma çevirmen kararlarının etkisini ortaya koymakta ve çocuk yazın çevirisinde de belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk kitapları, çeviride karşılaşılabilecek çeşitli sıkıntılara rağmen, çeşitli dillere çevrilmeye devam etmekte, farklı kültürlerce paylaşılmakta ve evrenselliğini devam ettirmektedir. Bundan ötürü çeviri yoluyla ulusal çocuk yazınına yapılan katkılar yadsınamaz. Günümüzde akıcı çeviri çocuk kitapları da ana eser kadar keyifli bir okuma süreci sağlayabilir. Özellikle de erek dilin özelliklerine uygun yapılan çeviriler, çevrilen dile ait kültür tarafından benimsenip kabul görmektedir.

Türkiye'de son yıllarda giderek artan sayıda çocuk kitapları giderek önem kazanmakta ve çevirmen kararları bu başarıda rol oynamaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın gelecek araştırmacıların çevirmen kararlarının kitap satışının altında yatan nedenleri anlamak bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Çevirmenlerin izediği yabancılaşma ya da yerleştirme stratejileri kitabın gerek akıcılığı, anlaşılması ve dolayısıyla okuyucunun kitabı özümsemesi aşamasında önemli görünmektedir. Bu nedenle gelecek araştırmacıların ve çevirmenlerin bu boyutları göz önünde bulundurmaları çeviri biliminin kaliteli ürünler ortaya koymasına bakımından ayrıca önemlidir.

Özetle, J.K. Rowling tarafından yazılan Harry Potter serisinin ilk kitabı *Harry Potter and the Philosopher's Stone*'un farklı yayınevlerinden çıkan ve iki farklı çevirmen tarafından yapılan çevirilerini incelediğim bu çalışmayı çevirmen kararlarının bir eserin kabul edilebilirliğinde önemli bir rol oynadığını kanıtlamak amacıyla yaptım. Beni bu çalışmayı yapmaya iten soru 1997 yılında basıldığı andan itibaren tüm dünyada büyük yankı uyandıran, 73 dile çevrilen ve çevirildiği ülkelerde de defalarca basılmaya devam edilen, yazarını milyarder yapan bir eserin, ülkemizde 1999 yılında telif hakları Dost Yayınevi tarafından alınmasıyla ilk baskısının ardından nasıl ikinci baskısını yapmadığı ve az bir kitle tarafından okunduğu sorusu idi. 2 yıl süren durgun bir bekleyişin ardından 2001 yılında Yapı Kredi Yayınevi tarafından telif haklarının alınmasının ardından Ülkü Tamer çevirisiyle basılan kitabın ard arda baskılarının yapılması, büyük kitlelere ulaşması ve sistem içinde merkezi bir konuma geçmesi bu iki farklı çeviriyi ve çevirmeni incelemeyi istememdeki temel sebeptir.

Çalışmamı dört bölümde inceledim. Birinci bölümde kuramsal çerçeve içinde yazın çevirisi, fantastik çocuk yazını çevirisi ve yazın çevirisine kuramsal yaklaşımlar hakkında bilgiler verip bu yaklaşımların Çeviribilimdeki uygulamalarına yer verilmiştir. Bu kapsamda Gideon Toury'nin 'Betimleyici Çeviri Kuramı ve normları', Itamar-Even-Zohar'ın 'Çoğul Dizge Kuramı', Schleiermacher'ın "yabancılaştırma" yaklaşımı ve

Lawrence Venuti'nin "yerlileştirme ve yabancılaştırma" kavramlarına özetle yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise kaynak yazar, erek metinler ve çevirmenleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Yeterlilik ve Kabuledilebilirlik, Yerlileştirme ve Yabancılaştırma, Çevirmenin Görünürlüğü kavramları detaylı bir şekilde açıklanmış ve tezde kullandığım inceleme ölçütlerinden bahsedilmiştir. Son bölümde ise Lawrence Venuti'nin "yerlileştirme" ve "yabancılaştırma" yaklaşımı çerçevesinde Ülkü Tamer çevirisi ele alınıp, erek metinden alınan çevirmen kararları kaynak metinle karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiş ve bu kararlar çevirmenin görünürlüğü, yerlileştirme ve yabancılaştırma ve kabul edilebilirlik bağlamında 'dil kullanımı', 'sözcük seçimi', 'ünlemlerin aktarımı', 'deyimsel ifadelerin aktarımı', 'uzun cümlelerin aktarımı', 'ikilemeler', 'erek dilde yeni sözcük üretimi örnekleri', 'şairlerin çevirisi' başlıkları altında sınıflandırılıp incelenmiştir.

Sonuç olarak dördüncü bölümde yapılan her iki erek metnin karşılaştırmalı çevirmen kararları incelemesi sonrasında genel bir değerlendirme yapılmış ve "*Harry Potter ve Felsefe Taşı*"nda yer alan çevirmen kararlarının kitabın kabul edilebilirliğine büyük ölçüde katkıda bulunduğu ve kabuledilebilir çevirmen kararlarının bir kitabın genel kabulünde çok önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Akçapar, Ş. (2000). *The Criteria Of Translating Children's Books from English Into Turkish*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Mütercim tercümanlık Bölümü).

Aksoy, N.B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara, İmge Kitabevi.

Bıçkıcı, T. (2016). "Yazın Çevirisinde Çeviri Kuramları Üzerinden Çevirmenin Rolü" (The Role of the Translator in the Literature Translation Through the Translation Theories), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Yazını Anabilim Dalı, Alman Dili Ve Yazını Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 25,374,378

Coillie, J.V. (2006). *Children's Literature in Translation Challenges and Strategies* edited by Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren, First published 2006 by St. Jerome Publishing the Taylor & Francis Group, 6

Ece, A. (2007). "Erek-Odaklı Kuram, Skopos Kuramı ve Bağlantı Kuramı Bağlamında Çeviri Eğitimi". *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52, 52-53.

Even-Zohar, I. (2015). *Kültür Repertuarının Oluşturulması ve Aktarımın Rolü*. Çev. Ayşe Banu Karadağ, 1-3

Even-Zohar, Itamar (2012). "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu" (çev. Saliha Paker), *Çeviri Seçkisi II Çeviri (bilim) Nedir?* Yay. haz. M. Rifat, 2. baskı, 125-133.

Even-Zohar, I. (2008). "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu". Çev. Saliha Paker. *Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?* (Haz. Mehmet Rifat) 125-132.

Even-Zohar, I. (1978). "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem." *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies* (ed.) James Holmes, Jose Lambert, Raymond van den Broeck. Leuven: ACCO, 193-194

Even-Zohar, I. (1979). "Polysystem Theory." *Poetics Today*, 287-310.

Eruz, F. S. (2000). *Çeviride ve Çeviri Eğitiminde Koşut Metinler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 28

Gündoğdu, M. (1999), “İkinci Bir Dil Üzerinden Yapılan Çeviriler Özgün Metinle Ne Kadar Eşdeğerdir?” , Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi Sempozyum Bildirileri, Ankara.

Gürçağlar, Ş. T. (2008). *Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar. Eleştiriler. Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* (Haz. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel. (2. Bs.), 95.

Grynbaum, G.A. (2001). “The Secrets Harry Potter”. Originally published *III the Sail Francisco lung Institute Library Journal*. 19 (4). 17-48.

Kaçar, N. (2008). “A Descriptive Study on The Translation of Children's Fantasy Literature: The Chronicles of Narnia / Fantastik Çocuk Yazını Çevirisi Üzerine Betimleyici Bir Çalışma: Narnia Günlükleri”. 25-26

Karadağ, A.B., Bozkurt, E., ve Alimen, N. (2015). “Çeviri ve Yönlendirme: Sabiha ve Zekeriya Sertel’in Çeviri Çocuk Yazını Eserleri”. *Rumelide Dil ve Yazın Araştırmaları Dergisi*, (Nisan,2015). 93-112.

Kızıltan, R. (2001). “Tarihte çeviri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41(1), 37-68

Neydim, N. (2012). “Küçükprens çevirilerindeki çevirmen kararlarına erek odaklı bakışla karşılaştırmalı bir inceleme”. *Alman Dili ve Yazını Dergisi*, 0 (17), 2005, 99

O’sullivan, E. (2005). *Comperative Children’s Literature*. [Elektronik Sürüm]. çev. A. Bell. London & New York: Taylor & Francis E-Library, 79.

Oittinen, R. (2002). *Translating for Children*, New York/London: Garland Publishing.

Oittinen, R. (2014). *No Innocent Act On the Ethics of Translating for Children, Children’s Literature in Translation Challenges and Strategies*, (Editörler: J. V. Coillie, W. P. Verschueren), New York: Routledge, 35-46.

Öner, I. B. (1995). *Çeviribilimde Bireysel Kuramdan Geniş Ölçekli Bir Bakış Açısına Doğru*. Mehmet Rifat (Yay.haz.): Çeviri ve Çeviri Kuramları Üstüne Söylemler, İstanbul, Düzlem Yayınları: 159-172

- Öner, I. B. (2001). *Çeviri Kuramlarını Düşünürken*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Özkan, M. (2009). "Harry Potter In Turkey: The Sociocultural Framework Of Translation In A Global Context / Harry Potter Türkiye'de: Küresel Bağlamda Çevirinin Sosyokültürel Çerçevesi", 74.
- Puurtinen, T. (1995). *Linguistic Acceptability in Translated Children's Literature*. Joensuu, Finland: University of Joensuu Publications, 322.
- Rowling, J. K. (1998). *Harry Potter and The Sorcerer's Stone*. Usa: Scholastic Inc.
- Rowling, J. K. (1999). *Harry Potter Ve Büyülü Taş*. (Çev. Mustafa Bayındır) Ankara: Dost Kitabevi.
- Rowling, J. K. (2001). *Harry Potter Ve Felsefe Taşı*. (Çev. Ülkü Tamer) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Schleiermacher, F. (1977). *Hermeneutik Und Kritik*, Frankfurt Am Main: Suhrkamp Verlag, 426.
- Tanrıkulu, L. (2018). "Çoğuldizge Kuramı Işığında Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan adlı Romanının İncelenmesi-The Investigation of Sabahattin Ali's 'The Devil Within Us' Novel According to Polysystem Theory", *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi -Journal of International Social Sciences Education*, 4(1), 27-38.
- Taş, S. (2017), *Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri*, Humanitas, 5(10), 1-14.
- Tokdemir, G. (2008). "Worlds Subverted: A Generic Analysis of The Lion, The Witch And The Wardrobe, The Subtle Knife, And Harry Potter And The Philosopher's Stone / Çarpıtılan Dünyalar: Aslan, Cadı ve Dolap, Keskin Bıçak ve Harry Potter ve Felsefe Taşı Romanlarının Edebi Tür Açısından İncelenmesi". 83-88.
- Toury, G. (1980). *In Search Of A Theory Of Translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics And Semiotics.
- Toury, G. (1995). "The Nature and Role of Norms in Translation". In idem, *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 56-59.
- Time*. (December 17, 2000). www.time.com/time/poy2000/mag/rowling.html

Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuralları*. İstanbul, Multilingual Yayınları. 27.

Venuti, Lawrence. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge: London, New York. 1-20.

Venuti, L. (2004). *The Translator's Invisibility- A History of translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.15.

Venuti, Lawrence. (yay.haz.).(1998) *The Translation Studies Reader*. Routledge: London ve New York.11-240-241

Le Vifexpress. Semaine Du 24 Decembre Au 30 Decembre 2000. 25-28.

Paris Match. 14 Decembre 2000. 64-67.

Elektronik Kaynaklar

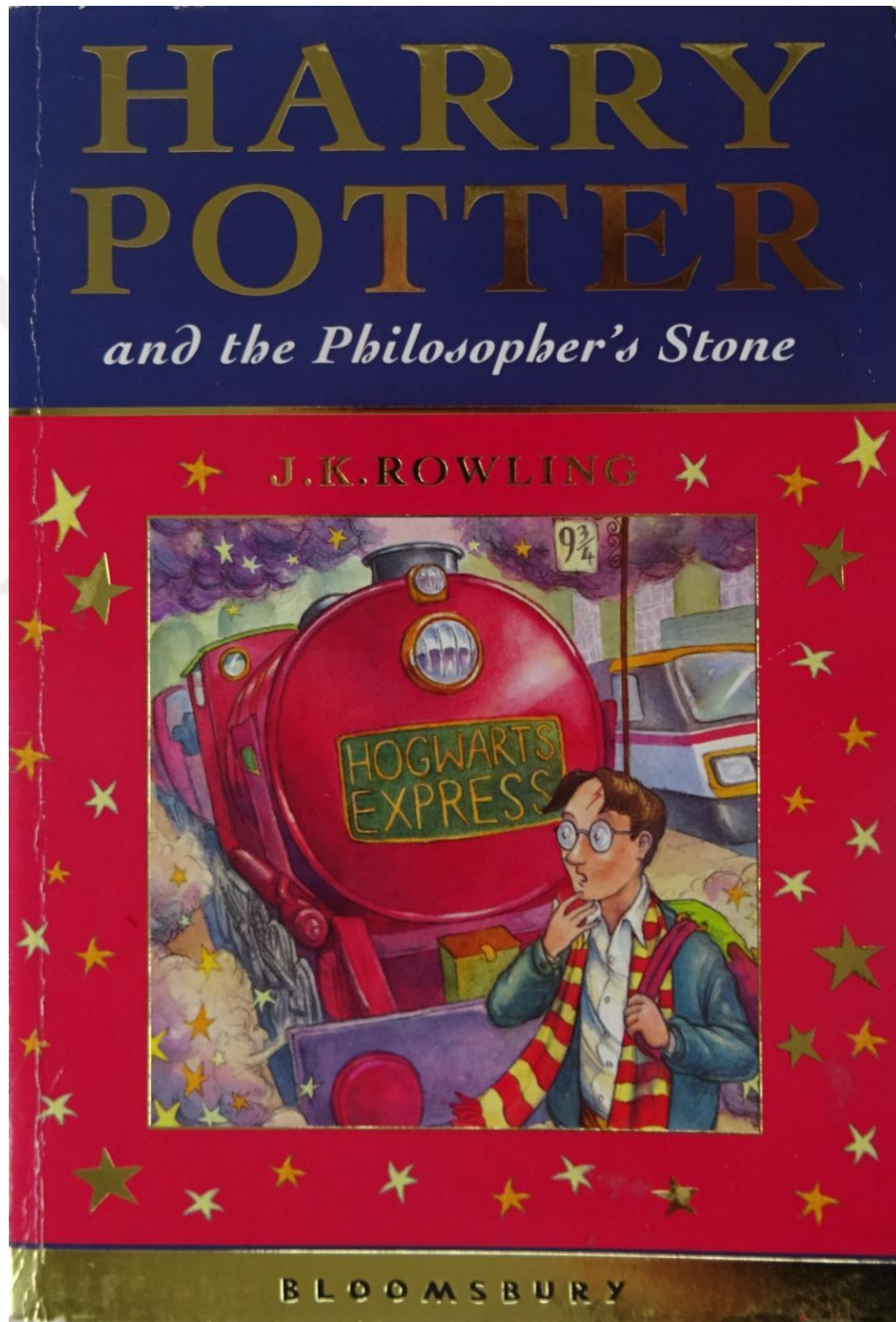
WEB_1, (2019), Scholastic Inc., www.scholastic.com/harrypotter/author/index.htm , 5/03/2019

WEB_2, (2016), J. K. Rowling, J. K. Rowling's Web Site , <https://www.jkrowling.com/about/> 10/03/2019

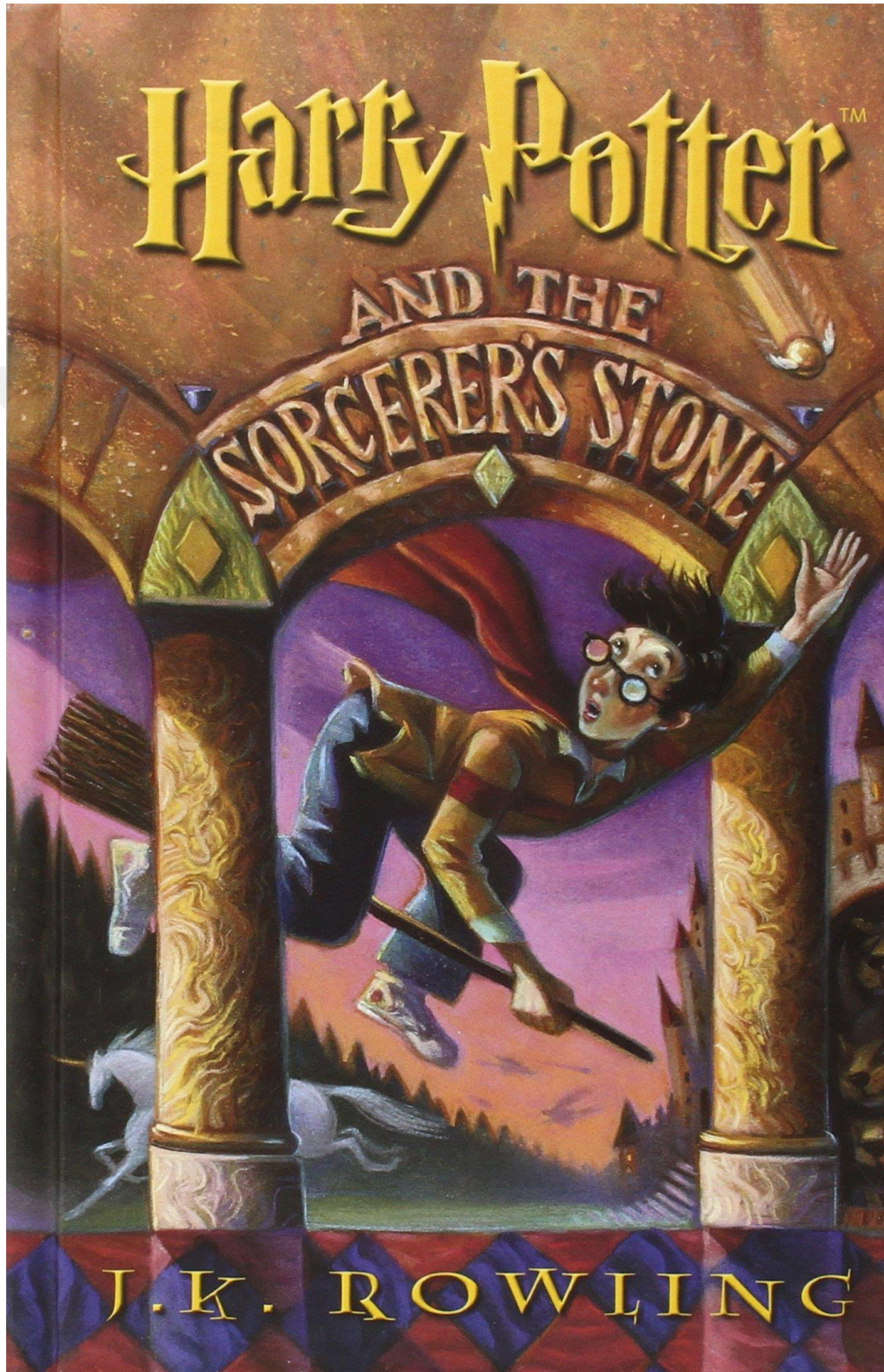
WEB_3, (2007), Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri Kaynak Eğitim Sitesi , https://www.turkedebiyati.org/sairler/ulku_tamer.html 16/04/2019 13.04.2019

EKLER

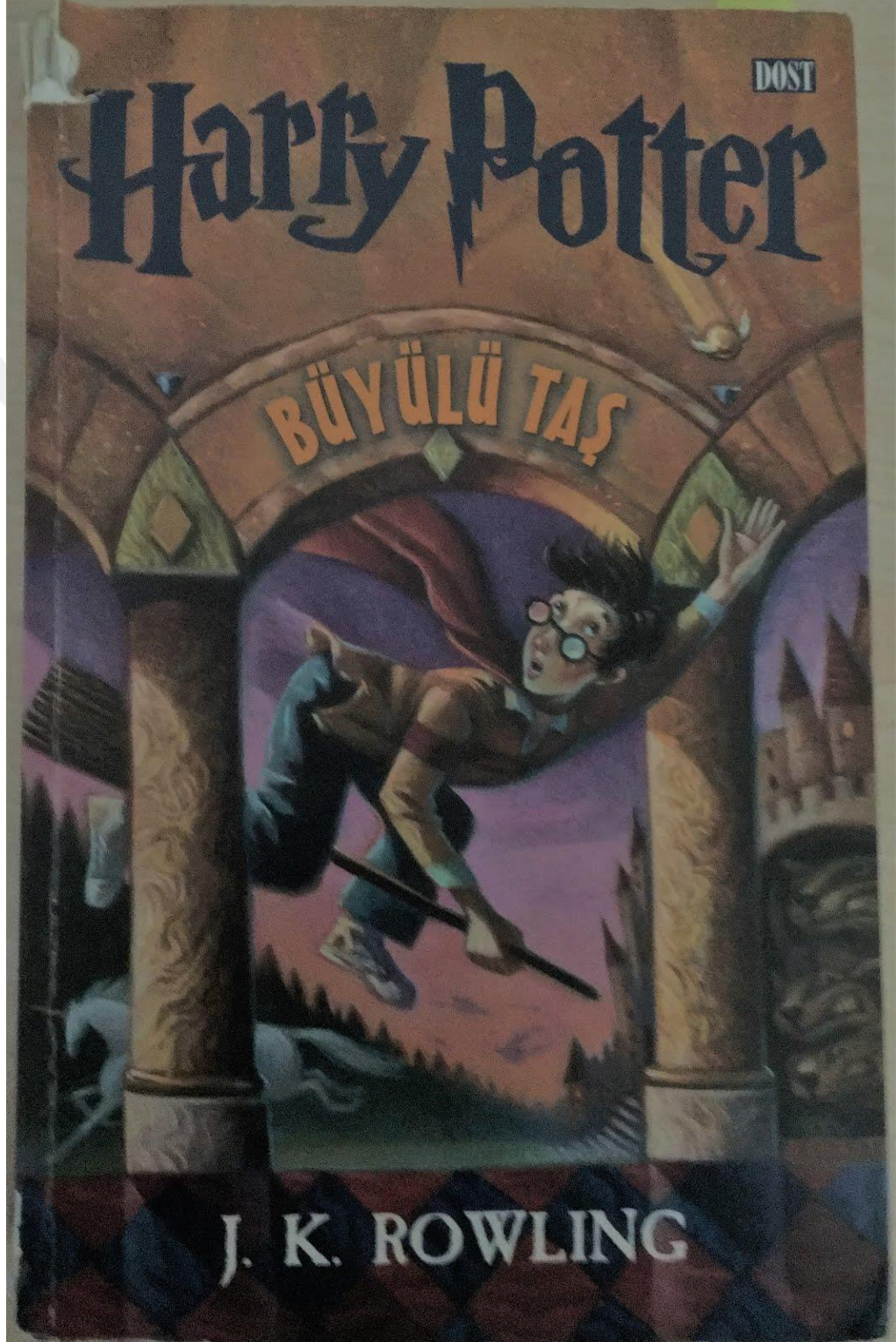
**EK 1 HARRY POTTER AND THE PHILOSOPHER'S
STONE' A AIT KAPAK**

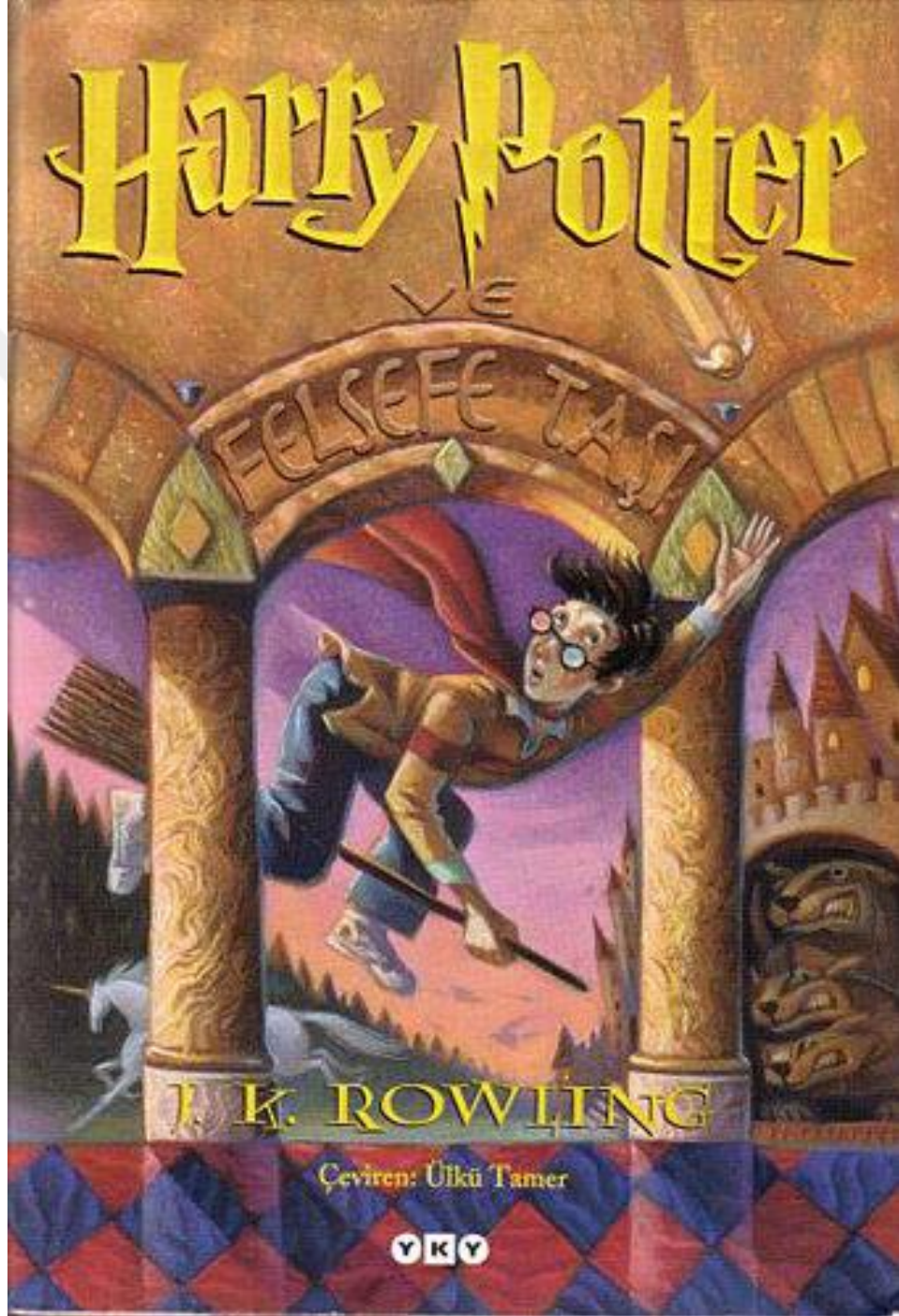
**EK 2 HARRY POTTER AND THE SORCERER'S
STONE'A AIT KAPAK**

EK 3 HARRY POTTER VE BÜYÜLÜ TAŞ'A AİT KAPAK

**EK 4 HARRY POTTER VE FELSEFE TAŞI'NA AIT
KAPAK**

ÖZGEÇMİŞ (CIRRICULUM VITAE)

Çılga AKYIL

Mayıs 20, 1988. İzmir, Türkiye Cumhuriyeti.

(cep telefonu): 05061386615

(e-posta): clg_atalay@hotmail.com

Eğitim Durumu:

2012-2019: Okan Üniversitesi, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı (: %50 Burslu)

2005-2009: Marmara Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümü

2002-2005: Çeş Anadolu Lisesi

1997-2002: Çağ Koleji

Yabancı Diller:

İngilizce: İleri Düzey

Almanca: Başlangıç Düzeyi

İş Deneyimleri:

- Eylül 2014- Hala: Beykent Üniversitesi- Öğretim Görevlisi
- Mart 2011- Haziran 2014: Yeni Yüzyıl Üniversitesi- Okutman
- Eylül 2012- Haziran 2014: International Hospital Group- Serbest Çevirmen
- Nisan 2011: İstek Vakfı Okulları- Uluslararası Elt Konferansı- Konferans Çevirmeni
- Temmuz 2009- Ocak 2010: British Time Dil Okulları- İngilizce Öğretmeni
- 15- 20 Mart 2010: Uluslararası Comenius Projesi-Konferans Çevirmeni

